

NSAN MATEO

RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'À BI 'YOFO NSAN MATEO

Yá mudi jǎ'i de ra Jesucristo
(Lc. 3:23-38)

1 ¹ Nurá mudi nuna t'ofonǎ ma da ma to'o gue'ɥ yá mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'ɥ ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Cobo, y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu.

³ Ra Judá co rá 'behñǎ rá thuhu ra Tamar bi me'tsa yoho yá t'ɥ yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Aram.

⁴ Y ra Aram bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Salmón.

⁵ Y ra Salmón co rá 'behñǎ rá thuhu ra Raab bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behñǎ rá thuhu ra Rut bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Isaí.

⁶ Y ra Isaí bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Davi nú'ǎ bi ndǎ de ya me Israel. Y ra ndǎ Davi bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Salomó, y nurá nǎnǎ ra Salomó go gue'ǎ mrá 'behñǎ hmǎhǎ ndu ra Uría.

⁷ Y ra Salomó bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Asa.

⁸ Y ra Asa bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Usía.

⁹ Y ra Usía bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Esequía.

¹⁰ Y ra Esequía bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Josía.

¹¹ Y ra Josía bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'ɥ mi ts'ixa nts'ǎhni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'ɥ ra Jeconía bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Sorobabel.

¹³ Y ra Sorobabel bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Asor.

¹⁴ Y ra Asor bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Eliud.

¹⁵ Y ra Eliud bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Matán, y ra Matán bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Cobo.

¹⁶ Y ra Cobo bi me'tsa 'nará t'ɥ rá thuhu ra Jose nú'ǎ to'o rá dame ra Maria. Y ra Maria go gue'ǎ rá nǎnǎ ra

Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa e da ndá.

17 Y de gatho yá mbøxita, yá dānga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'u. Nepu yá mbøxita, yá dānga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá dānga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mui ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

Rá 'bui ra Jesucristo

(Lc. 2:1-7)

18 Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'muhui 'bestho. Nepu nu'á bi nda'thi co rá ts'edi rá Māca Ndāhi Ajuá.

19 Pe ra Jose mrá hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hyepu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma.

20 Nu'á bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi badi gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuá bi mehna 'nara enxe pa bi zozo dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nague Jose rá t'u'i ra ndá Davi, oguí beni gui hyepu. Oguí tsu gui nthatui ra Maria, ngue'a nu'á da'thi pe co rá ts'edi ra Māca Ndāhi.

21 Nu'á ma da me'tsa 'nara zi bātsi, y nura zi bātsi'a gui hñu'mbabi drá thuhu ra JESU, ngue'a go gue'a ma da pøhø yá ja'i de yá ts'oqui.

22 Bi njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mānga 'na de nuyá 'mehni Ajuá maya'bu gue bi 'ñena:

23 Nara nxutsi ma da nda'thi da 'mu rá bātsi

ne da thu'mbabi rá thuhu

Emanuel.

Nú'a ra thuhu'a rí bøni da 'ñena, Ajuá 'bui con guecju.

24 Nepu bi nuhu ra Jose, ne bi

nthatui ra Maria ngu nú'a xqui xipa rá enxe Ajuá.

25 Pe himbi hñuxui asta himbi 'mui rá mudi t'u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

'Raya badi e bi c'a'tsa ra zi bātsi

2 ¹ Nú'u ya pa mrá ndá ra Erode, gue'bu bi 'mui ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'u 'raya hoga badi bi 'ñehe de yabu ya hai ngue mbøxyadi. Bi 'ñehe'u ne bi zøhø ja ra hnini Jerusale.

2 Nepu bi 'ñani'u bi 'ñena:

—¿Habu de guecua di 'bui rá ndá ya xodyo nú'a ja guehya xa 'mui? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de bøxyadi y dí pahe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'mui 'nara ndá, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

3 Y nu mi 'yøde ra ndá Erode njabu, xi bi ntsu ne bi du rá mui, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá mui.

4 Ra ndá Erode 'bestho bi zohna ya ndá gá macja ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'u te mi mānga yá he'mi, habu dí 'mui ra Cristo nú'a ma da ndá.

5 Y nu'ú bi 'ñembi:

—Ma da 'mui Belé de ra hai Judea, ngue'a njabu bi 'yofo rá 'mehni Ajuá gue bi 'ñena:

6 Nú'ahu gyá menguhu Belé de ra hai Judá, ma'na xa t'e'tsa ri nsuhu de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá, ngue'a de gue'ahu ma da bonga 'nara ndá nú'a da supa rá hnini Ajuá nú'a rá thuhu Israel.

7 Nu'bu ra Erode bi ñaseui 'ramats'u ya badi ne bi 'yambabi'u ha'mu xqui hyanda ra tsø.

8 Nepu bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yohu gui 'ñanihu

xá hño habu di 'bui ra b̥atsi, y nu xcrí tsuh̥u güi penj̥u gui xicaguih̥u pa ga ma ga nsundaga nehe.

⁹ Y nu mi 'yøde nú'a bi m̥anga ra nd̥a, nu'ú bi ma. Nep̥u nú'a ra tsø xqui hyant'u mbøxyadi mi 'bet'o de gue'u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni habu mi 'bui ra zi b̥atsi ja bi 'maini ra tsø.

¹⁰ Nep̥u ya b̥adi bi hyanda ra tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi johya'u.

¹¹ Y bi yut'l'u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi b̥atsi co ra Maria nurá n̥an̥a'a, ne bi ndandiñahmu'u pa bi nsunda ra zi b̥atsi, ne bi xo'tsa yá 'me'tsi mi hñ̥a, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñuni mi yuni xá c̥ahi mrá thuhu ra mirra.

¹² Ha nuya b̥adi bi xipabi Aju̥a dega t'i gue hinda mengui'u pa da xipabi ra Erode habu xqui z̥adi ra zi b̥atsi. Hangue nu'ú bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra b̥atsi co rá n̥an̥a pa Egipto

¹³ Nu mi menga ya b̥adi, Aju̥a bi mehna 'nará enx̥e pa bi zofo ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi b̥atsi co rá n̥an̥a, p̥øñh̥u yab̥u de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuah̥u ra nd̥a Erode ngue'a nu'á ma da hyonga ra zi b̥atsi pa da hyo, y ja bá 'buh̥uni asta hinga xi'a'i güi penj̥u.

¹⁴ Nu'bú ra Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi b̥atsi co rá n̥an̥a pa bi ma Egipto.

¹⁵ Y ja bá 'buh̥ni'u asta himbi du ra Erode. Hangue bi nja ngu nú'a xqui m̥anga rá 'mehni Aju̥a gue Aju̥a bi 'ñena: “Dá penpa ra noya ma T'u pa da b̥øni de Egipto.”

Ra nd̥a Erode bi manda da tho ya t'uca ts'ant'u nú'u mi 'bu Belé

¹⁶ Nep̥u ra Erode xi bi b̥ø rá cue nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya b̥adi. Hangue bi manda da tho gatho ya zi

b̥atsi nú'u mi 'bui gatho rá nguni Belé, nú'u mi pe'tsa yo n̥jeya pa rí gai, ngue'a xqui xipa ya b̥adi gue ya mi pe'tsa ngu yo n̥jeya de xqui hyanda ra tsø.

¹⁷ Y bi njabu ngu nú'a xqui m̥anga ra Jeremía rá 'mehni Aju̥a ne bi 'ñena:

¹⁸ Bi nt'øde ya d̥anga ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi, ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi b̥atsi, hangue mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

¹⁹ Nep̥u ya de bi du ra Erode, nu'bú Aju̥a bi mehna ma'na'qui 'nará enx̥e pa bi zofo ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

²⁰ —Nangui ne tsixa ra zi b̥atsi co rá n̥an̥a ne rí maha ja ri haih̥u Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongra ra zi b̥atsi pa xa hyo hm̥ah̥a.

²¹ Nu'bú nu'á bi nangui bi zixa ra zi b̥atsi co rá n̥an̥a y bi mengui pa ja yá hai Israel.

²² Pe ra Jose bi 'yøde gue ra Arquelao rá t'u ra Erode go mrá mpøte de rá 'befi rá dada ne bi nd̥a ja ra hai Judea, hangue mi tsu da z̥øni ja nú'a ra hai'a. Nu'bú Aju̥a bi xipi dega t'i gue da ma ja ra hai Galilea.

²³ Y bi z̥øni'u bi 'muh̥ni ja 'nara hnini rá thuhu Nasare, pa bi njabu ngu nú'a xqui m̥anga 'rayá 'mehni Aju̥a gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbon̥thi

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

3 ¹ 'Mefa bi m̥adi ra Xuua Xi'tsate bi zofo ya ja'i ja 'nara mbon̥thi nuni Judea.

² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsø'mh̥u ne ñobrih̥u ngue'a ra nd̥a de mahets'i ya 'bestho xa 'ñep̥u pa da nd̥a.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui m̥anga ra b̥adi Isaía maya'bu gue ma da 'ñehe, ne bi 'ñena:

'Nara ja'i ma da ñ̥a nts'edi ja ra

mbonthi ne ma da 'ñena:
 “Hocuahũ xá hño rá 'ñu ra zi
 Hmu,

juanhũ gatho ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu'a mrá he ra Xuua, mri hñe dega xicameyo, ne mri ngút'a 'nara ngút'i dega xifri. Y numrá hñuni'a, mi tsi ya hoga ne'oto ne ya t'afi dega sefi.

⁵ Y xi mi tsøni ndunthi ya ja'i habũ mi 'bũ'a pa da 'yøde nú'a mi mañ'a, nuya me Jerusale ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bũ ja rá nthets'i ra ðathe Jordá.

⁶ Nepũ ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra ðathe Jordá nú'ũ mi njuani de yá ts'oqui.

⁷ Y ndunthi ya fariseo ne ya saduceo mi tsøni habũ mi xi'tsate ra Xuua. Nu'ú mi t'embi gue ya fariseo ne ya saduceo po nú'a ra jamfri mi pe'tsi'ũ. Ora bi hyanda ra Xuua mi tsønini'ũ bi 'ñembabi:

—¡Nú'ahũ gyá ts'o'mũihũ guí njahũ ngu ya zate qu'eña! ¿Hanja xcá ehehũua? ¿Ha guí ne guí 'ba'tuabihũ hmahã rá cue Ajuã xa 'ñepũ?

⁸ Mahyoni guí 'yøthũ nú'a xá hño pa da hnequi gue xi majuani ya xcá ntsø'mhũ de ri ts'oquihũ.

⁹ Ogrí 'ñets'ihũ guí 'ñeñhũ gue ngue'a yá t'ũ'a'ihũ ra Abrá hinda ma da zũ'ahũ rá cue Ajuã. Ngue'a nuga dí xi'ahũ gue Ajuã tsa da 'yøt'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'ũ de ra Abrá.

¹⁰ Y dí xi'ahũ gue nubya ya 'bũi 'na to'o hã ra t'égui pa da zecua yá 'yũ ya za. Gatho nú'ũ ya za hingui unga yá hoga fruta da ts'equi pa da thøt'a ja ra tsibi.

¹¹ Nuga dí xi'ts'a'ihũ co ra dehe ngue'a ya gá ntsø'mhũ de ri ts'oquihũ, pe xa 'ñepũ ma'na bra 'befa de gueque nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihũ co ra Mãca Ndãhi nú'a ma da 'mũi ja ri corasohũ ne xi di ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nú'a bra 'befa de guecagui xi ma'na ja rá

ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga ha'tsuabi yá thiza.

¹² Y nu'á hã, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nú'a xá hño pa da me'tsi, y nura paha da 'ueque pa da tsat'a ja ra tsibi nú'a hinhya'mũ ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Mefa ra Jesu xqui 'ñehe de Galilea pa mri ma ja ra ðathe Jordá habũ mi 'bũ ra Xuua pa da nxistehe'a.

¹⁴ Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'ñembi:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi guí xiscagui.

¹⁵ Nepũ ra Jesu bi ðãdi bi 'ñembi:

—Go da xiscaguigue pa njabũ ga ø'tuabihũ gatho yá hmanda Ajuã.

Nu'bũ ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu.

¹⁶ Y nu mi uadi bi nxistehe, bi bøts'e de ja ra dehe, nepũ bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá Mãca Ndãhi Ajuã bá cai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ñe bi zøhø ja gue'a.

¹⁷ Y bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmãca T'ũ, ne xi dí hopa rá 'mũi.

Ra ts'ondãhi mi xaxa ra Jesu

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

4 ¹ Nepũ rá Mãca Ndãhi Ajuã bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nthuini ra ts'ondãhi pa da japi hmahã da 'yøt'a 'nara ts'ot'øt'e.

² Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi ñote ma pa ne ñote xuui, ne 'mefa bi zũ ra thuhu.

³ Nepũ de gue'a bi zøni ra ts'ondãhi há mi 'bũi'a, ne bi mudi bi xaxi ne bi 'ñembabi:

—'Bũ go gue'e rá T'ũ'i Ajuã, japa nuya ya do da nthuhme xã.

⁴ Pe nu'á bi ðãti ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofø ja ra Mãca T'ofø gue

ra ja'i hingue hõnse po ra thuhme da 'mái, gatho nú'a ma Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.

⁵ Nepu ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra maça hnini Jerusale, ne bi pø'tsa maña ja ra ndanija.

⁶ Ne bi 'ñembabi:

—'Bu xi majuani rá T'a'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: Ajuá da pehna yá enxé pa da su'a'i

ne da mip'a ri 'ye

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcrí tsonga ja ra hai.

⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'ofu nehe ja ra Maça T'ofu: "Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i."

⁸ Nepu ma'na'qui ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'ohø xi mrá hñets'i pa bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguni ra ximhai con gatho yá hño nú'a mi ja.

⁹ Y bi 'ñembi:

—Gatho nuyú ya hnini guí handi ga 'ra'i 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Uegu de ra Jesu bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hõnse'a gui pepabi.

¹¹ Nepu ra ts'ondahi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi zø yá enxé Ajuá bi umbabi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Mefa bi 'yøde ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'bú nu'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea.

¹³ Y ja bá 'buhni ja ra hnini Nasare.

Nepu de guehni bi ma bá 'bu

Ncapernau guetbu ja rá ñani ra ndehe

habu mi ja yá hai ra Sabuló ne ra Neftalí.

¹⁴ Y bi njabu ngu nú'a xqui manga ra badi Isafa de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De yuhyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabuló ne rá hai ra Neftalí,

ja thohnitho ra 'ñu rí ma pa ja ra ndehe,

ja guehni ra hai Galilea habu 'bui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'medi hmaha

ja 'nara danga 'bexuui,

pe nubyá ha, ya bi nja ra

hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njabu gue'a xqui manga ra badi Isafa.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi mudi bi zofu ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i pa da nda.

Ra Jesu bi zofu gohu ya mehuá pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'ú mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe ngue'a myá mehuá.

¹⁹ Nepu ra Jesu bi zofu'u ne bi 'ñembi:

—Bá ehú tengaguihu y ga u't'a'ihu gui mpehuahú dega ja'i.

²⁰ Nu'bú 'bestho nu'ú bi zopu yá xit'a nepu bi deni.

²¹ Y bi 'ño 'na tui'u nepu bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi pø'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zofu'u.

²² Nepu 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi dena ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i*(Lc. 6:17-19)*

23 Nu'bú ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguni Galilea y mi cut'a ja yá nija ya mengu de guehni pa mi xahni, y mi haçuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pe'tsi'u, y mi 'yo mi zofu' mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

24 Y bi ntunga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pe'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pe'tsa ya ts'ondáhi ne nú'u xqui 'be yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a.

25 Y ndunthi ya ja'i bi dena ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra ðathe Jordá.

Ra Jesu bi nxahnate ja 'nara t'øhø

5¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá hudini'a. Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iuini. 2 Y ra Jesu bi müdi bi xahni'u ne bi 'ñemi:

Nú'u to'o di johya*(Lc. 6:20-23)*

3—Njapi nú'u to'o hingui 'ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

4 Njapi nú'u to'o tu yá múi; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá múi.

5 Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'a te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá meti'u.

6 Njapi nú'u to'o ne da 'yot'e nú'a xá hño con gatho yá múi; nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'a ne'u.

7 Njapi nú'u to'o ja yá nthecate; nú'ú ma da zutua rá nthecate Ajuá nehe.

8 Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá

mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

9 Njapi nú'u to'o utua yá miqu'eiu hanja da 'múi te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá batsi Ajuá.

10 Njapi nú'u to'o thogui ya nt'utsate ngue'a øt'e nú'a xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá meti Ajuá.

11 Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihü ora tsañ'ahü ya ja'i ne utsa'ihü ne jü'ts'ahü ya nc'uamba ngue'a guí tengaguihu.

12 Xi da johyahü ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahü 'nara ðanga thahá nuni mahets'i. Njabu nehe bi t'utsa yá 'mehni Ajuá nú'u mi 'búi ante de gue'ahü.

Nu'ahü guí njahü ngu ra u ne ra ñot'i pa ya meximhai*(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)*

13 Nu'ahü guí njahü ngu ra u ri cäqui habu t'ü'tsi, ngue'a guí utuahü ra hoga nt'udi ri miqu'eihü. Ha nu'bu ra u di otho rá 'ñu, nu'bú çhanja strá çahi 'bü? Nu'a ga øthu, ga føthübu pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

14 Nu'ahü guí njahü ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahü ri miqu'eihü. Nja ngu 'nara hnini bí tø maña de 'nara t'øhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahü nehe, hinda za guí 'ñaguihu ra hoga'múi.

15 Nehe 'bü ga tsøguehü 'nara ñot'i ne ga co'mhü co 'nara caho, nu'bú hinte da yot'i. Pe nu'bu ga tøtehü habu ga tøtehü, nu'bú ha, da yot'i gatho mbo ra ngu.

16 Nehe njahübu gui udihu 'nara hoga'múi ja yá thandi ri miqu'eihü pa da hyant'a ri hoga'müihü, ne njabu nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'a bí 'búi mahets'i.

Ra Jesu bi ma de rá ley ra Moise

17 Oguí beñü gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'a bi zogui ra Moise,

nixi pa ga huata nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'a bi 'yofo'u, ne pa ga xi'ahú te rí bonga nú'a bi 'yofo'u.

18 Xi majuani dí xi'ahú gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'bu hinda t'øt'e gatho nú'a mąnga ra Maça T'ofó, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho.

19 Nu'a tó'o hinda 'yøt'a gatho nuya hmanda mąnga ra Maça T'ofó, masque nú'u xi ya t'uca hmanda, ne njabú nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmanda Ajuá. Pe nu'a tó'o da 'yøt'a gatho nuya ya hmanda ne njabú da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmanda Ajuá.

20 Dí xi'ahú, oxqui ma gui øthú ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnate de ra ley, nú'ú hu yá mui gue øt'a gatho nú'a mąnga ra ley pe ya yohmi, ngue'a njabú hinda za gui 'buhú ja rá hmanda Ajuá.

Ra Jesu bi ma de ra cue

(Lc. 12:57-59)

21 Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bu, gue oxqui hñotehú, ngue'a nu'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi.

22 Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da bø rá cue co rá miqu'eiu, nú'á ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miqu'eiu ne da 'ñembi gue ra 'bemfeni, nú'á ya bi duxa ra ts'oqui ne pe'tsi te da dadi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miqu'eiu ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'á ma dí gut'i ja ra nidu habú bí zø ra tsibi pa nzantho.

23 'Bu 'na de gue'ahú gui hampahú 'nara 'baha Ajuá ja ra nija ne ja gui beñhúni gue xcá tsø'tuahú rá mui 'nari miqu'eihú,

24 ja da tsohúni hmahú ri 'bahahú ne penjú rí maha gui 'yaphú ra pumbate ri miqu'eihú, ne nu'bu há, bá e gui umfú ri 'bahahú Ajuá.

25 Nu'bu 'nari ncontrahú da ñap'ahú ne da zix'ahú ja ra ts'utbi, cohú 'nara cohi ja ra 'ñu pa ya hingui tsøñhú ja ra nzaya, ngue'a nu'bu gui tsøñhúni da manda'a da jo'ahú fadi.

26 Majuani dí xi'ahú gue hinda za gui pøñhú de ra fadi asta hingui juthú gatho ra thai nú'a guí tuhú.

Ra Jesu bi ma de ra nts'inga medinthati

27 Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bu, gue oxqui nzinga medinthatihú.

28 Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'behñá ne da hyøque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medinthati masque hønse te bi beni de gue'a.

29 'Bu nuri dahú ra 'ñei da ja'ahú gui 'yøthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñáihú ne gui føthubú pa hingui 'yøthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medi 'na xeni de ri ndo'yohú que da t'ent'a gatho ri ndo'yohú ja ra nidu.

30 'Bu nuri 'yehú ra 'ñei da ja'ahú gui 'yøthú 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hyecjü ne gui føthubú pa hingui 'yøthú 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'medi 'na xeni de ri ndo'yohú que da t'ent'a gatho ri ndo'yohú ja ra nidu.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31 Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitahú maya'bu, gue nu'a tó'o da hyepü rá 'behñá mahyoni da hoca 'nara he'mi dega nxuni.

32 Pe nuga dí xi'ahú gue nu'a tó'o da hyepü rá 'behñá ne hinxa dímba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'bu

nurá dame'a ri japi da 'yot'a 'nara ts'oqui 'bú da hñuxui ma'na ra 'ñøhø. Nehe nura 'ñøhø to'o da nthatui nura 'behña'a, ya ra zinga medinthati.

Ra Jesu bi ma de nú'a ri jura

³³ Nehe ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahú maya'bu, gue oxqui jurahú nú'a hingo majuaní, ngue'a nú'a guí jurahú ja rá thandi Ajuá pe'tsi te gui 'yøthú.
³⁴ Pe nuga dí xi'ahú, oxqui jurahú de 'na ni de ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'buhni Ajuá,
³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Ajuá, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá maça hnini ra Ndá de mahets'i.
³⁶ Nixi gui jurahú po ri ñaxuhú, ngue'a hinda za gui japhú ni 'nari stahú da t'axqui o da po'tsi.
³⁷ Hingue mahyoni gui jurahú. 'Bú gui mañhú ra hñá hā, nu'bu hina hina, ngue'a 'bú gui jurahú go bí ehe de ra ts'ondahi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da 'ñecate (Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahú maya'bu, gue nu'a tó'o da zemba rá da 'na, nehe'a da ts'emba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i.
³⁹ Pe nuga dí xi'ahú, oxqui nø'tuabihú ya ts'o'mui. Nu'bu da me't'ahú ri hmihú ra 'ñei, umfú nehe ra ngahá da me't'ahú.
⁴⁰ 'Bú 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnihú, umfú ri pat'ihú nehe.
⁴¹ 'Bú 'nara ja'i da ne da tu't'ahú 'nara 'bats'i pa gui 'yohú 'na kilometro, hñá'tsuahú ma'na kilometro.
⁴² 'Bú 'nara ja'i te da 'ya'ahú, umfú, ne 'bú 'nara ja'i da ne te gui hmiphú, oxqui cømbahú, hmiphú.

Mađihú nú'a to'o ri utsa'ihú (Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ahú ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahú maya'bu, gue gui mađihú ri miqu'eihú ne gui utsahú nú'a to'o ri utsa'ihú.
⁴⁴ Pe nuga dí xi'ahú gue gui mađihú nú'a to'o ri utsa'ihú. 'Yaphú Ajuá da japi nú'a to'o tsañ'ahú. 'Yø'tuahú ra hño nú'a to'o utsa'ihú, ne 'yapabihú Ajuá po nú'a to'o nøn'ahú ne ec'ahú.
⁴⁵ Ngue'a nu'bu gui øthú njabú, nu'bé hā, grí hñats'ihú Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i nú'a to'o ri japi da bøxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mui, ne ri japi da 'uá pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'mui.
⁴⁶ 'Bú grí mađihú hønse nú'a to'o ri ma'ahú, ne nu ma'ra ya ja'i hingrí mađihú, hinte ma thāhā ma gui hñānihú. ¿Ha gue hingui øt'a njabú ya ts'o'mui gá ja'i nehe?
⁴⁷ 'Bú hønse ri cuhú guí zenguahú ne nu ma'ra ya ja'i hingui umfú ra nzengua, ¿te ma hño guí øthú 'bú? ¿Ha gue hingui øt'a njabú nehe nú'a hingyá gamfri?
⁴⁸ Mahyoni gui hñoja'ihú con gatho ri miqu'eihú, ngu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i ra hoja'i con gathoguihú.

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

6 ¹ 'Yøthú ya hoga 'befi, pe oguí øthú pa gui pønga ri hmihú, ngue'a 'bú gui øthú njabú, hinte ma thāhā da 'ra'ahú Ajuá ra Dada nú'a bí 'bui mahets'i.
² Hangué ora guí uñhú 'nara mfats'i pa ya hyoya, oguí xiphú ma'ra te xcá øthú ngu øt'a ya 'ñets'i. Nú'ú ne dra zant'ua ra trompeta ja yá thandi, ja ya nija ne ja ya tai pa da pønga yá hmi. Xi majuaní dí xi'ahú gue nu'øt'a njabú ya bi hñānga yá thāhā, hangué ya hinte ma thāhā tø'mi.
³ Pe nu'ahú, 'bú gui uñhú 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yehú ra ngahá

te pe ri 'ñeihũ. Pãsehẽhũ, oto xqui petuahũ.

⁴ Ha masque mant'agui gui unga ri mfats'ihũ, pãhũ gue Ajuã ra Dada handi te xcã øt'ehũ mant'agui, y nu'á ma da gu't'ahũ, pe hinda gu't'ahũ mant'agui.

**Ra Jesu bi 'ñudi hanja
da t'apa Ajuã
(Lc. 11:2-4)**

⁵ Ora guí aphũ Ajuã, oxqui 'yaphũ ja yá thandi ya ja'i ngu øt'a ya 'ñiets'i pa da pønga yá hmi. Nu'ú ri ho da 'yapa Ajuã má 'bai ja ya nija ne ja ya tai. Xi majuãni dí xi'ahũ, ya bi hñanga yá thãhã, hangue ya hinte ma thãhã tø'mi.

⁶ Pe nu'ahú, ora guí aphũ Ajuã, cũthũ mbo ri nguhũ ne gui cot'a ri gostihũ, ne njabũ hã, gui 'yaphũ Ajuã ra Dada nú'á 'bui habũ hindi hnequi. Y nu'á da 'yøde nú'á guí aphũ mant'agui, ne ma da gu't'ahũ, pe hinda ma da gu't'ahũ mant'agui.

⁷ Ora guí aphũ Ajuã, oxi xqui yoptahũ ya noya ngu øt'a nú'ũ ma'ra ya ja'i hingyá gamfri, ngue'a nu'ú hu yá mui gue 'bũ da 'yøt'a njabũ, Ajuã da 'yøde ne da umbabi nú'á adi'ũ.

⁸ Pe nu'ahú oxqui ma gui njahũbũ ngu øt'e'ũ, ngue'a Ajuã ra Dada ya pãdi te øt'ahũ ra 'bedi.

⁹ Nu'ahú 'yaphũ Ajuã njaua:

Ma zi Dada'ihẽ guí 'bui mahets'i,
drá nsunda ri maça thuhu.

¹⁰ Bá ehe gui ndã,
ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu bí t'øt'e nubũ mahets'i.

¹¹ Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'ũ to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui. Ñãngaguihe de ra nts'o,

ngue'a go gue'e grã ndã, ne ja ri ts'edi ne ri nsunda pa nzantho. Njabũ gue'a.

¹⁴ Nu'bũ gui pumbahũ nú'ũ to'o øt'ahũ ra nts'o'mui, Ajuã ra Dada bí 'bui mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquihũ.

¹⁵ Pe 'bũ hingui pumbahũ nú'ũ to'o øt'ahũ ra nts'o'mui, nu'bú nixi Ajuã ra Dada hinda pun'a'ihũ ri ts'oquihũ nehe.

Ra Jesu bi mã de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunahũ, oguí øt'ehũ co ra dumui ngu øt'a ya 'ñiets'i pa da fãdi gue ri ayuna. Majuãni dí xi'ahũ gue ya bi hñanga yá thãhã, hangue ya hinte ma thãhã tø'mi.

¹⁷ Pe nu'ahú, ora grí ayunahũ, eca ri ñãxuhũ ne xãca ri hmihũ ngu xcã nzãihũ,

¹⁸ pa hinda fãdi ua grí ayunahũ. Høñse Ajuã ra Dada nú'á 'bui habũ hindi hnequi, go gue'a da bãdi nú'á guí øt'asehẽhũ. Nu'á go handi nú'á guí øthũ mant'agui, y ma da gu't'ahũ, pe hinda ma da gu't'ahũ mant'agui.

**Pe'tsa ri hñohũ nuni mahets'i
(Lc. 12:33-34)**

¹⁹ Oguí nehũ gui pe'tshũ ndunthi ya hño nuua ja ra ximhai habũ da zip'ahũ ya zu'ue ne da dec'ahũ ra mboxcua ne da bep'ahũ ya be.

²⁰ Pe'tsa ri hñohũ nuni mahets'i habũ bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da yũt'ini da bep'ahũ.

²¹ Ngue'a habũ guí pe'tsa ri hñohũ, ja guehni oda ri mfenihũ.

**Ra ñot'i de ma ndo'yohũ
(Lc. 11:34-36)**

²² Nuri dahũ go gue'ũ di yot'a gatho ri ndo'yohũ. Hangue nu'bũ ri dahũ 'bui xã hño, nu'bú di yot'a xã hño gatho ri ndo'yohũ.

²³ Pe nu'bũ ri dahũ hingui 'bui xã hño,

nu'bé gatho ri ndo'yohu 'bui ja ra 'bexuui. Nehe guí njahubu guí 'buhu ja ra 'bexuui 'bu hinguí huxa ri thandihu xá hño ja Ajuá.

Hingui tsa to da mepa yoho ya hmu
(Lc. 16:13)

24 Hinda za gui pephu yoho ya hmu, ngue'a njabu 'na grí utsahu ha nu ma'na guí madihu, y 'na de gue'u guí pephu xá hño ha nu ma'na hina. Njabu nehe hinda za gui pephu Ajuá 'bu hõnse oda ri mfenihu ya hño de ra ximhai.

Ajuá su gatho yá batsi'a
(Lc. 12:22-31)

25 Hangue dí xi'ahu oguí tu ri muihu 'bu otho te gui tsihu ne 'bu otho te gui hyehu, ngue'a ma'na ri muui da 'yoda ri mfenihu Ajuá que da 'yoda ri mfenihu nú'a te gui tsihu ne nú'a te gui hyehu.

26 Hyanthmahu ya zi ts'int'su, nu'ú hingui pot'i nixi xofu ni pe'tsa yá 'me'tsi, pe Ajuá ra Dada go gue'a umbi te da zi'u. Xihmá'ihu, ¿ha gue hingue ma'na gyá hmadihu que gue'u?

27 ¿To'o 'na de gue'ahu tsa gui japhu ma'na strá hñets'i ri ndo'yohu co ri mfenisehehu? Jo'o ni 'na.

28 Nu'bé, ¿hanja guí tu ri muihu 'bu otho te gui hyehu? Hyanthu hanja gra nhye ya zi dõni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu yá mui.

29 Dí xi'ahu gue nixi ra ndá Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'u mi hnequi mahotho'a ngu ya zi dõni.

30 'Bu Ajuá heta ya dõni de ra mbonthi nú'u xá ne'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nepu da ts'at'i, xi nu'ahu, ¿hanja hinguí camfrihu gue Ajuá ma'na da jamasu'ihu que ya dõni?

31 Hangue odi tu ri muihu gui 'ñeñhu: "¿Te ga tsihubya? o ¿te ga hehubya?"

32 Ngue'a nuya 'ñagamfri nzantho tu

yá mui 'bu othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ahu odi tu ri muihu, ngue'a Ajuá ra Dada bí 'bu mahets'i ya go pa'a te gatho ø't'ahu ra 'bedi.

33 Hyoñhu 'met'o hanja da za gui 'buhu xá hño ja rá hmanda Ajuá ne gui 'yohu ngu nú'a ri ho'a, y njabu Ajuá hinda 'be't'ahu gatho nú'a te guí hoñhu.

34 Hangue oguí tu ri muihu de nú'a te da 'ñe'ahu dixudi, nguetho nu'bu gui pahmahu te 'be gui thohu dixudi, nu'bé ma'na da du ri muihu, ngue'a hyastho dí thohu te dí thohu.

Oguí 'yohu ri miqu'eihu
(Lc. 6:37-38, 41-42)

7 ¹ Oguí 'yohu ri miqu'eihu pa njabu hinto da 'yø'a'ihu nehe.

² Ngue'a 'bu guí 'yohu ri miqu'eihu, nu'bé Ajuá ma da hñap'ahu nguenda de gatho nú'a ri 'ñøtehu ne hinda yo rá mui'a de gue'ahu.

³ Nu'ahú guí 'yohu de nú'a ø't'a ri miqu'eihu, ¿hanja hingo guí jamasuhu nú'a te guí øtqu'ehu? Nu'ahú go guí hanthu nura t'uca paxi o ja rá da ri miqu'eihu, ¿hanja hingo guí hanthu nú'a ra xeca za o ja ri dahú?

⁴ ¿Hanja da za gui 'ñemfu ri miqu'eihu: "Hoqui ga hap'a ra paxi o ja ri da," 'bu hingo xcá hahu 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dahú?

⁵ Nu'ahu gyá 'ñets'ihu, go da hñaihu 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dahú, pa njabu ma'na gui hyanthu xá hño pa gui hñamfu nú'a ra paxi o ja rá da ri miqu'eihu.

⁶ Oxqui umfu ra maça noya nú'u ya ja'i hingui pa da su, ngue'a nu'ú nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yø't'ahu ra nts'o'mui, nehe nja ngu ya ts'udi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadihu ne da t'a'ahu
(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Yadihu ne da t'a'ahu. Hyonihu ne gui tsudihu. Oxqui tsaya gui

'yapabihũ Ajuá y nu'á ma da 'yøde ri nt'adihũ.

⁸ Ngue'a nu'a tó'o adi da t'umbabi, ne nu'a tó'o honi da zædi, y nu'a tó'o apabi Ajuá da 'yøtua rá nt'adi.

⁹ ¿To'o 'na de gue'ahũ nú'ahũ gyá dadahũ 'bũ ri bætshũ da 'ya'ahũ 'nara thuhme y go gui umfũ 'nara do? Jo'o.

¹⁰ ¿O 'bũ da 'ya'ahũ 'nara huá y go gui umfũ 'nara qu'eñá? Hina ¿ngue há?

¹¹ Tsatho nu'ahũ xi gyá ts'o'mũihũ pe guí pãhũ gui umfũ te da zi xá hño ri bætshũ, xihmã Ajuá ra Dada bí 'bũ mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ahũ gatho nú'a xá hño 'bũ gui apabihũ?

¹² Nu'a guí nehũ da 'yøt'ahũ ya ja'i, 'yø'tuahũ njabũ nehe'ũ. Guehna mãnga njabũ nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'ũ ma'ra yá 'mehni Ajuá.

Cũthũ ja ra ts'i'ma gosthi

(Lc. 13:24)

¹³ Cũthũ ja ra gosthi nú'a xá nts'i'mi pa grí maha habũ ja ra te pa nzãntho. Ngue'a nu'ũ tó'o cõt'a ja ra gosthi xá ngũni gue'ũ rí ma ja ra nidu, y nura 'ñũ de nú'a ra gosthi'a xi rá ngũni, y ndunthi to'o cõt'a ja nura gosthi'a.

¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi habũ cõt'i nú'ũ to'o rí ma ja ra te, y nura 'ñũ de nú'a ra gosthi'a xi rá nts'i'mi, ha ts'ũtho nú'ũ to'o cõt'a ja nura gosthi'a.

Ya 'bai gá za fãditho po yá fruta

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Jamasuhũ hinda ts'oc'a ri mfenihũ nú'ũ ri 'ñet'a mefi de Ajuá, nú'ũ ma da 'ñepũ pa da ne da hya'ahũ, ngue'a nu'ũ rí 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá mi'ño.

¹⁶ Nu'ahũ ma gui pãhũ to'o'ũ ngue'a da hnequi ja yá ts'o'befi øt'e'ũ. Ngue'a

nuya ts'o'mũi hingui tsa da 'ñudi ya hoga 'befi, nja ngu ya xin'mini hingui tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hingui tsa da unga ya igo.

¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta.

¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga nú'a hingrá hoga fruta, nixi nú'a hingrá hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta.

¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hingui unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'ãt'i.

²⁰ Y njabũ ma gui pãhũ to'o gue'ũ ri 'ñet'a mefi de Ajuá co nuyá ts'o'befi di øt'e'ũ.

Hinga gatho ya ja'i ma da yũt'a habũ bí manda Ajuá

(Lc. 13:25-27)

²¹ 'Bũ ndunthi to'o engagui: “Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i”, pe nu'ũ hinda za da yũt'a mahets'i habũ bí manda Ajuá ma Dada 'bũ hinda 'yø'tua rá paha'a.

²² Nu sta zø rá ngats'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigue dá eñhe ya ts'ondãhi, ne co ri ts'edigue dá øthe ndunthi ya dãnga nt'udi.”

²³ Pe nuga ma ga thãtuabi'ũ ne ga embabi: “Hinstá pa'agahũ, 'uehũ de gueque nú'ahũ gyá ts'o'ja'ihũ.”

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'nayá ngu

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya dí xi'ahũ ne da 'yøt'e njabũ, nú'á ri nhycuau'i 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo.

²⁵ Ne 'mefa bi da ndunthi ya dã'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bũnthi, pe nurá ngu'a himbi yøt'e ngue'a xqui hyoca ja ra medo.

²⁶ Pe nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya ne hinda 'yøt'e, nú'á ri nhycuau'i

'nara ja'i nú'a bi 'ñotho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu.

27 Ne 'mefa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bantthi, nepu nurá ngu'a bi yøt'e ne bi 'medi gatho.

28 Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangua nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yø nts'edi de nú'a xqui xipabi'u, 29 ngue'a mi zofo'u co rá ts'edi Ajuá, hingue ngu mi øt'a ya xahnate de ra ley.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

8 1 Nu mi gai ra Jesu de ja ra t'øhø habu mi utuate, xi bi dena ndunthi ya ja'i.

2 Ne bi nthuui 'nara ja'i mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø. Nura ja'i'a bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'bu gui nehma, da za gui 'yøthegui.

3 Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'ye ne bi 'ñembi:

—Haha dí ne ga øthe'i, y ya gá ñani.

Y ngu bi uadi bi mangua njabu, 'bestho bi ñani ra da'thi.

4 Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija ha, pa da hyant'a ra macja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi mangua ra Moise, pa njabu da badi ya ja'i gue ya xcá ñani.

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nda gá soldado me Nroma

(Lc. 7:1-10)

5 Nepu ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Ncapernau y ja bi nthuui 'nara nda gá soldado de ra hai Nroma.

6 Y nura nda'a bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'bego bi nts'onate ne hingui tsa da 'ñani, ne xi tsi'ti.

7 Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

8 Nu'bú nura nda gá soldado bi datui ne bi 'ñembi:

—Hina, hiní 'ñepcagui gui cut'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí padi gue hønse co ri noya gui ma, numa 'bego da ñani.

9 Ngue'a nugui 'bui to'o ri mandagui nehe, pe nequi drí manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hmanda, y 'bu ga emba 'na de gue'u: “Rí mani”, da ma, o 'bu ga emba ma'na: “Bá ehe”, nu'á da 'ñehe. Ha nu'bu ma 'bego ga embi: “Pe nuna 'befina”, nu'á da mafi.

10 Mi 'yøde njabu ra Jesu xi bi 'yø ndunthi ne bi 'ñembabi nú'u mri deni:

—Majuani dí xi'ahu, nugui hinstá tsudi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñøhøni.

11 Dí xi'ahu gue ndunthi ya ja'i maxøgue ra ximhai nú'u hingyá me Israel ma da yut'a mahets'i habu bí manda Ajuá ne da hñu ja ra mexa mahyegui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo.

12 Pe ya me Israel nú'u rí 'ñepa hmaha da hñu ja ra mexa, Ajuá hinda ma da hopi da yut'a mahets'i. Nu'a ma da nja, ma da mehni'u ja ra 'bexuui, y nuni ja di zohmani ne ja di gusthmani yá tsi.

13 Nepu ra Jesu bi 'ñemba ra nda gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muui ndunthi, ne xa njabu ngu xcá ne.

Y nurá 'bego ra nda gá soldado 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Pedro

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

14 'Mefa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'benini rá to ra Pedro mi umba ra nzø.

15 Nepu ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye y 'bestho bi tsaya ra nzø mi tsádi. Nepu 'bestho bi nangui ra 'behñá ne bi hyocui te bi zi'á.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

16 Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ondáhi. Y co 'nada ra noya bi ma bi 'yenga nú'á ya ts'ondáhi mi pe'tsi'á, ne bi 'yøthe gatho nú'á to'o mi hñeni. 17 Gatho nuya bi 'yøt'a ra Jesu pa bi nja ngu nú'á xqui mǎnga maya'bu ra badi Isaía ja ra Mǎca T'ofu bi 'ñena: "Nu'á go gue'á bi hñaga ma hñenihá, ne bi hñasca gatho ma uguihá."

Yoho ya ja'i to'o mi ne da dena ra Jesu
(Lc. 9:57-62)

18 Ne 'mefa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'á. Nu'bú nu'á bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

19 Y ante da ma'á, 'nara xahnate de ra ley bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga ten'a'i pa habu gatho gui ma ga ma nehe.

20 Ra Jesu bi dátui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hñádo, ne ya ts'int'sá ya já 'bafi, pe Nú'á To'o bi e bi Nja'i otho ni habu da me rá hñaxu.

21 Nepu 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca nsequi ga ma ga agui ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

22 Ra Jesu bi dátui bi 'ñembi:

—Bá ehe tengagui, tsopu nú'á xa du go dá 'yagui nú'á yá mi'hñagamfriui.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

23 Nepu de gue'á ra Jesu bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma

ri'nandi ra ndehe.

24 Ne de mi 'yo'á ja ra ndehe mi dǎmfri'á bi nja 'nara dǎnga bunthi xi nts'edi asta mi ne da pǎnts'a ra motsa ne mi tont's'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi áhǎ.

25 Nu'bú yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, hñangaguihe ngue'á ya ma da mpǎnts'a ra motsa mbo ra dehe.

26 Y nu'á bi 'ñembabi'á:

—¿Pa te guí tsuhú? ¿Ha gue otho ri jamfrihá?

Nu'bú ra Jesu bi 'mai pa bi zai ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'á bi ntsaya.

27 Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yø ne mi 'ñembi'á:

—¿Te ma ts'edi haní gue asta ra ndáhi ne ra dehe øtua rá noya!

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondáhi yoho ya 'ñøhø myá me Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

28 Nepu bi zønga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthuini yoho ya 'ñøhø bi bønga habu mi ja ya nt'agui. Nú'á ya 'ñøhø'á mi pe'tsa ya ts'ondáhi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'á ra 'ñu'á habu mi 'bu'á.

29 Nuya 'ñøhø'á bi hñá nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te guí hongua habu dí 'buhe nú'i Jesu rá T'á'i Ajuá? Hingui tsøta ra ora pa gui huatcahe, nu'bú ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

30 Guetbu de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'ádi mi ñuni.

31 Y ya ts'ondáhi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Bu ma gui 'yenje de guecua, 'racje nsequi ga cøthe ja nuyá ya ts'ádi bí 'yoni.

32 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi:

—Hǎhǎ, rí maha, ja da bá cøthuni.

Nu'bu' 'bestho ya ts'ondq̄hi bi bōni de nú'ua yoho ya 'ñøhø ne bi ma bá cút'a ja ya ts'udi. Nepu nura ora'a gatho ya ts'udi bi nest'ihi bi hñøt'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

³³ Y nuya mapts'udi bi nest'ihi co ra ntsu asta bi zonga ja ra hnini ne bi xipa ya ja'i te bi 'yø'tua ra Jesu nú'ua yoho ya 'ñøhø xqui 'yembabi'ua ya ts'ondq̄hi.

³⁴ Nu'bu' gatho ya mengu de nú'a ra hnini'a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

**Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi
himi tsa da 'ñani**

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

9 ¹ Nu'bu' ra Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai.

² Mi zonga rá hai bi ts'i'tsua 'nara 'ñøhø mrá ts'onate himi tsa da 'ñani ne xqui t'ents'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'ua ya ja'i to'o mi ndude ra da'thi, nu'bu' bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'ua'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bu' nu 'raya xahnate de ra ley mi 'buhni bi müdi bi benga ya ts'omfeni ne mi 'ñémbi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñøhøni ri 'ñet'a Ajuá.”

⁴ Ra Jesu bi batho nú'a mi beñ'ua y bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñhu nú'ua ya ts'omfeni de guequi?

⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñøhø nixi pa ga embi: “Nangui ne 'ño”.

⁶ Pe pa gui pahu gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua pa gui pahu.

Nepu bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nangui, jaxa ri mfidi rí ma ri ngu.

⁷ Nu'bu' ra da'thi 'bestho bi nangui bi ma rá ngu.

⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'ú xi bi 'yø, ne bi xøcambeni Ajuá ngue'a nú'a xqui umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'yøt'e njabu.

**Ra Jesu bi zofu ra Mateo
pa drá nxadi**

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nepu ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi deni'a.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini bi ñuniui yá nxadi co ma'ra ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui zøniui.

¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bu' nuya fariseo'ua bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahnatehu ¿hanja ri ñuniui gatho nuyua ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'yøde ra Jesu bi mangu njabu ya fariseo, nu'bu' bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingui øt'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'ua tó'o ri hñeni ha, hongra 'ñethi.

¹³ Rí ma gui nxadihu pa gui pahu te mangu ja ra Mäca T'ofu nu habu bi 'ñena Ajuá: “Nugui ma'na dí ne gui mpe'tsuahu ra ntheate 'na ngu 'na que gui tsincahu ya mbo'ni pa gui hyohu gui 'bahaguihu.” Nugui hinstuá ehe pa ga zofu ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga zofu ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri'ua.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nepu de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigue hinhya'mu ri ayuna'u?

15 Y ra Jesu bi ñembi:

—'Bũ da nja 'nara nthati ne ra ñavio da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí ñepi da johyauí ra ñavio ne hinda du yá mui. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra ñavio. Pe sta zø ra pa ga ma de guecua, nu'bú ha, da za da ayuna ma amigo co ya dumui.

16 Hinxá hño da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gut'a ra zedutu, nepu njabu ma'na da ntunga ra zedutu.

17 Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara zebota, ngue'a nu'bũ di tsedi ra vinu, nu'bú da ntunga ra zebota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra zebota. Hangue mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntunga ra bota.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi ñamba rá he ra Jesu

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Ngu bi uadi bi mangu njabu ra Jesu, bi zøhø habu mi 'bui'a 'nara nda de ja yá nija ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi 'ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'u rí du ma t'ixu. Hangue dí bante'i gui ma gui hñu'tsua ts'u ri 'ye pa da yopa nte.

19 Nu'bú ra Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi meui nú'a ra nda'a.

20 Y de mi 'yo'u ja ra 'ñu mi pani 'nara 'behña mi hena 'nara hñeni mi xo'tua ya ji y ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi njabu. Nu'á bi joni ja rá xutha ra Jesu pa bi ñambabi rá he.

21 Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'behña'a ne mi ena: “Dí camfri gue 'bu hønse ga thunbabi rá ñani rá he ga ñani 'bestho de ma hñeni.”

22 Ha ra Jesu bi mpunts'i bi hyandi ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jamfri xcá ñani.

Y nura 'behña 'bestho bi ñani ra ora'a.

23 Nepu bi zonga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra nda ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'buhni ya me'mda mi pe'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni.

24 Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—Pøñhu ts'u pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu.

25 Pe ngu bi bøni'u pa thi, ra Jesu bi yut'i habu mi 'benga ra nxutsi ne bi mipa rá 'ye, nepu nu'á 'bestho bi nangui.

26 Y gatho nú'a ra hai de guehni bi ntunga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

27 Nepu nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi ñeni'a ne bi ña nts'edi'u bi 'ñena:

—¡Nú'i rá T'u'i ra nda Davi, pescahe ra nthe cate!

28 Pe ra Jesu bi thotho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi ñeni'a y bi yut'i'u nehe. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha guí camfrihu gue da za ga øthe'ihu?

Nu'ú bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

29 Nu'bú ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye ja yá da'u ne bi 'ñembi:

—Dá njabu ngu nú'a xcá camfrihu.

30 Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'u. Nepu ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

31 Pe nu mi bøni de guehni'u bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'u.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

³² Y ngu bi bonga ya goda de guehni, bá ts'impa ra Jesu 'nara gone mi pe'tsa 'nara ts'ondahi.

³³ Nepu ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nura gone, ne nu'á 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi 'ñembi'u 'na ngu ma'na:

—Masque núju go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'mu stá hanthu 'nara nt'udi xi ra dangui ngu nú'a stá hanthabya.

³⁴ Pe nuya fariseo bi 'ñena'u:

—Nuní hanpa rá ts'edi ra ndá de ya ts'ondahi pa enga ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

³⁵ Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya danga hnini ne ya t'uca hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofo ya ja'i mi embi gue ya xqui zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

³⁶ Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'u ngue'a 'ñena ya zi deti jo'o to'o da su y mi tu yá muí ngue'a himi pa'di to'o da deni'u.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:
—Majuani dí xi'ahu, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya mefi.

³⁸ Hangue 'yapabihu Ajuá nú'a to'o rá meti nuna ra 'befi pa da mehna ya mefi da guxa nuna sofona.

**Ra Jesu bi zohna nú'u
'ret'amayoho
yá nxadi**

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

10 ¹ Nu'bú ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'u pa da 'yenga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya hñeni.

² Nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol xqui hñuts'i: rá mudi ra Simu nú'a bi hñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá

cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'u yá t'u ra Sebedeo.

³ Nepu ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá nguxboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo.

⁴ Nepu nú'a ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista, ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

**Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa
da zofo ya ja'i**

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Nu'bú gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi 'ñembi'u:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'u hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria.

⁶ Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'u go gue'u rá hnini Ajuá xa 'medi ngu ya zi deti.

⁷ Rí maha gui umfu nt'øde gue ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

⁸ 'Yøthehu nú'u to'o di tsu ra lepra, ne nú'u di pe'tsa ma'ra ya hñeni, ne japhu da nte ma'na'qui nú'u xa du, ne 'yembahu ya ts'ondahi nú'u to'o di pe'tsi. Ngu stá 'ra'athohu nuna ts'edina, njabu nehe ma gui fats'ithohohu ya ja'i.

⁹ Oxqui ma gui haxhu ra boja pa ja ra 'ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre.

¹⁰ Ne oxqui haxhu ni 'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuhu ni ri mponga zexthihu nixi ri bordohu, ngue'a ra mefi rí 'ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bedi.

¹¹ Ne nu xcrí tsøñhu ja 'nara danga hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñhu 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'buhuni ja rá ngu'a asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a.

¹² Y nu xcrí cuthu ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabihu Ajuá da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a.

¹³ 'Bu nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ahu ntsaya, nu'bú Ajuá ma da

japi'ũ. Pe nu'bu hinda 'ra'ahũ ntsaya, Ajuũ hinda ma da japi'ũ.

14 'Bu ni 'nara mengu de nú'á ra hnini'á hinda gamfri nú'á gui xiphũ ne hinda hñuxa nt'øde, nu'bu pøñhũ de nú'á ra ngu'á o de nú'á ra hnini'á ne gui fe'ma ri uahũ pa da hyø nú'á ra hai xa nthu'ti de nú'á ra hnini'á.

15 Majuani dí xi'ahũ, ra pa de ra ngaxhmai nú'á ra hnini hinda hñuxa nt'øde nú'á gui xiphũ, ma'na ma da ndangui yá ts'oqui nura hnini'á que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'utsate ne ya nts'o'mui

16 Nubyá dí pehn'a'ihũ gui maha gui 'yohũ ngu ya zi deti madetho ja ya zate. Hangue xi da nsuhũ ngu 'nara qu'eñá, pe ogui øthũ ra nts'o'mui, njahũ ngu 'nara zi domitsu hingui øt'a ra nts'o'mui.

17 Ne xi da nsuhũ, ngue'á ya ja'i ma da zix'ahũ ja ya ts'utbi, ne ma da zix'ahũ ja yá nija'ũ pa ja dí nap'a'ihũni.

18 Nú'ú ma da zix'ahũ ja ya ts'utbi y asta ja ya danga ndá po rá nguecagui. Hangue njabũ da za gui damajuanihũ de guecagui ja yá thandi ya ndá ne nú'ũ hingyá me Israel.

19 Nu sta ts'ix'ahũ nts'áhni, osta ma da du ri muihũ de nú'á te ma gui mañhũ, nixi gui beñhũ 'met'o nú'á ma gui mañhũ, ngue'á nura ora ma gui ñahũ, Ajuũ go da 'ra'ahũ ya noya.

20 Nu'ahú hingo ma gui ñaschũ; nurá Maça Ndáhi Ajuũ ra Dada go gue'á ma da xi'ahũ te ma gui mañhũ.

21 Nuya pa'ũ nuya ja'i ma da 'ñutsasẽui yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da nø'tua yá dada, ne da da pa da tho nehe.

22 Gatho ya meximhai ma da utsal'ihũ ngue'á gui mañhũ ma noya. Pe nu'á tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú'á go gue'á da mpøhø.

23 Nu'bu da t'utsa'ihũ ja 'nara hnini, pøñhũ de guehni, rí maha ma'na ra

hnini. Majuani dí xi'ahũ, hingri juatho gui 'yohũ gatho ya hnini de ra hai Israel ha Nú'á To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zøhø ma'na'qui.

24 'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bego.

25 Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bego mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'bu da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bu yá mengu rá ngu da t'embabi'ũ mahyegui nehe.

To'o mahyoni gui tsuhũ

(Lc. 12:2-9)

26 Hangue dí xi'ahũ oxqui tsuhũ nú'á ma gui thoguihũ. Masque 'bu te da t'øt'a'ihũ mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú'á te xa t'øt'a'ahũ, ngue'á gatho nú'á te t'øt'e mant'agui ma da fadi.

27 Nú'á dí u't'a'ihũ sehẽ mant'agui ma gui utuahũ gatho ya ja'i. Nehe nú'á dí xi'asehũ zi njante ma gui mañhũ nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'i.

28 Oxqui tsuhũ to'o da hyo'ahũ, ngue'á nuri almahũ hinda za to da hyop'ahũ. Nu'á tó'o mahyoni gui tsuhũ, nu Ajuũ, ngue'á nu'á ha, tsa da mehn'a ri almahũ ne ri ngøqu'eihũ ja ra nidu.

29 Nuya zi ts'int's'ũ hints'ũ ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse'ũ 'bu hingo rá paha Ajuũ ra Dada.

30 ¿Xihma'ihũ? Nu'ahũ ma'na grí muuihũ ja rá thandi Ajuũ, ngue'á asta nuri stahũ 'mede.

31 Hangue oxqui ma gui ntsuhũ, ngue'á ma'na grí muuihũ que ya zi ts'int's'ũ.

Nú'ũ to'o damajuani de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i

(Lc. 12:8-9)

32 Nu'á tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga damajuani de gue'á ja rá

thandi ma Dada bí 'bui mahets'i.
 33 Pe nu'a tó'o da ncøni de guequi ja
 yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga
 xipa ma Dada nú'a bí 'bui mahets'i
 gue himbi ne bi gamfrigui.

**Ma da hegue ya ja'i po rá
 ngue ra Jesu**

(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

34 Oguí hu ri muihu gue ngue'a
 stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra
 ximhai; nu'á ma da nja ngue'a stá
 ehe.

35 Nuya t'u da nø'tua yá dada, ne ya
 t'ixu da nø'tua yá nana, ha nuya
 ts'ihue da nø'tua yá suegra.

36 Y njabu nuyá ncontra ya ja'i ma da
 bønse de ja yá ngu'u.

37 Nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá
 dada o rá nana que guecagui, nú'á
 hinda za da dengagui. Nehe nu'a tó'o
 ma'na go ri mađi rá t'u o rá t'ixu que
 guecagui, ne'a hinda za da dengagui.

38 Nehe nu'a tó'o hinda 'ñei pa da
 dengagui masque da tho ya nt'atsate
 ne ya 'betsa, nú'á hinda za da
 dengagui.

39 Nu'a tó'o ri mađi rá te nuua ja ra
 ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho,
 pe nu'a tó'o da dengagui masque da
 du po rá nguequi, ma da zadi rá te pa
 nzantho.

**Ya hoga thaha de mahets'i
 (Mr. 9:41)**

40 Nu'u tó'o da 'ra'ahu ntsaya, go
 guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'u tó'o
 da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya
 ma Dada nú'a to'o bá pencagui.

41 Nu'a tó'o da umba ntsaya 'nará
 'mehni Ajuá, ma da hñanga ra thaha
 nehe ngu ma da hñani 'nará 'mehni
 Ajuá. Ha nu'a tó'o da umba ntsaya
 'nara ja'i ngue'a øte Ajuá, ne'a ma da
 hñanga ra thaha ngu nú'a ma da
 hñani nú'a øte Ajuá.

42 Nú'ahu ma nxadi'ihu, 'bu tó'o da
 'ra'ahu mađi ts'u ra dehe gui tsihu

ngue'a ma nxadi'ihu, majuani dí
 xi'ahu gue nura ja'i'a hinda ma da
 'bedi rá thaha.

**Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá
 nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu**

(Lc. 7:18-35)

11 ¹ Nu mi uadi ra Jesu bi
 xipabi te ma da mefi nú'u
 'ret'amayoho yá nxadi, nú'á bi ma ja
 ya hnini de nú'a ra hai'a pa da
 manga ra maça noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate
 bi 'yøde de nú'a mi øt'a ra Jesu.
 Nu'bú bi mehna yoho yá nxadi nú'u
 mri 'ñoui pa da 'yambabi'a,
³ ne bi 'ñemi:

—¿Ha go gue'i rá 'mehni'i Ajuá
 nú'a dí tømhe, o ga tømhe ma'na da
 'ñepu?

⁴ Ra Jesu bi dađi ne bi 'ñemi:

—Rí maha gui xiphu ra Xuua de
 nú'a guí ødehu ne nú'a guí hanthu.

⁵ Bá xiphu gue ya goda xo yá da, ya
 doua ri 'yo, ya gogu øde, nu'u tsu ra
 lepra ñani, nu'u xa du ri yopa nte, ha
 nuya zi hyoya nehe øde ra maça noya.

⁶ Njapi nú'a to'o camfri gue go
 guecagui rá 'mehni'gu Ajuá.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua
 Xi'tsate, ra Jesu bi mađi bi xipa ya
 ja'i de rá 'befi ra Xuua, ne bi 'yø'tua
 ya nt'ani bi 'ñembabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi,
 ¿te rá 'be uá hanthani? ¿Ha gue uá
 hanthu 'nara 'ñøhø mi otho rá ts'edi
 'ñena 'nara dox'o ri ndudetho ra
 ndahi? Hina ¿ngue ha?

⁸ Nu'bú, ¿te rá 'be ma uá hanthu? ¿Ha
 gue uá hanthu 'nara 'ñøhø xqui hye
 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue ha?
 Ngue'a nu'u tó'o pepa ya nda nuua ja ra
 ximhai, go gue'u 'bui ja yá danga ngu
 ya nda ne go gue'u ri nhye xi xá hño.

⁹ Nu'bú, ¿te rá 'be gá ma uá hanthu?
 ¿Ha gue hingue 'nará 'mehni Ajuá?
 Haha, 'nará 'mehni Ajuá. Y hingue
 hønse gue'a rá 'befi'a.

10 Nura Xuua Xi'tsate go gue'a bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'a xqui ma Ajuá ma Dada ja ra Maça T'ofó ne bi 'ñena:

Nugui dí pehna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i
pa da hyoc'a ri 'ñu.

11 Xi majuañi dí xi'ahú de gathó nuya ja'i xa 'máiuá ja ra ximhai xa njo'o ni 'na dí ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'a tó'o xa yút'a ja rá hmanda Ajuá, ma'na xa njapi que ra Xuua.

12 Nu mi mádi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'á bi dáma nupa yá mfeni ya ja'i pa da dáma ñobri pa da yúthma'ú ja rá hmanda Ajuá. Y nu'ú tó'o øt'a ra ts'edi pa da yút'i, cút'i ja rá hmanda Ajuá.

13 Ngue'a nu mi zøhø ra Xuua, gue'bu bi nja ngu nú'a xqui mangua ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'bu mi ma gue da 'ñehe ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

14 Nehe bi mañ'ú gue ra bádi Elía mi pe'tsi da yopa mengui, y ya bi njabú ngu nú'a xqui mañ'ú ngue'a ra Xuua go gue'a rá mpøte ra Elía. Camfrihu nú'a dí xi'ahú.

15 Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahú, dá gamfri.

16 ¿Ngu to'o ga hyecuabihu nú'ú ya ja'i hingui camfrigui? Nu'ú ri nhyecuaui ya bátsi nú'ú hu ja ra tai 'ñeni ne pe'mda, ne ri ntsúhui ma'ra yá mibatsiui.

17 Ne embabi: “Nuje dá mpe'mdahe ne hingá ne gá neihu. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahú nixi himbi du ri máihu. Nu'bu ¿te guí nehu?” Njabútho nehe nú'ú ya dánga ja'ibya, nú'ú ni 'nara t'øt'e hingui ho.

18 Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pe'tsa ra ts'ondáhi ngue'a hinto mri ñuniui nixi mri ntsiui ya tixfani.

19 Nepu 'mefa de ra Xuua bi zø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á ha, to'oraza ri ñuniui ne ri ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ñena: “Ndi, nuni ra 'ñøhø xi ra ts'o'yo y ra tixfani, xi ri ñuniui ne xi ri ntsiui

ya tixfani ne ya ts'oja'i.” Pe nugui dí xi'ahú gue nuya ja'i beni njabú, hinte yá fadi'ú, ngue'a ri hnequitho nú'ú to'o pe'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'befi.

Ya hnini dega ts'o'yøde

(Lc. 10:13-15)

20 Nepu ra Jesu bi ma nehe de nú'ú ya hnini habú xqui thogui xqui 'yøt'a ya dánga nt'udi. Y bi zúí nú'ú ya ja'i de nuya hnini'ú ngue'a himbi ntsø'mi de yá ts'oqui masque bi hyanthma'ú rá ts'edi Ajuá. Bi 'ñembi:

21 —¡Huecate'ihu nú'ahú gyá menguhu Corasí ne gyá me Betsaidahú! Ma xi dra castiga'ihu ngue'a masque xcá hyanduahú rá ts'edi Ajuá pe hincá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Tiro ne ya me Sidó xqui hyanthmahá'ú gathó nú'a xcá hyanthúbya, nú'ú xa ntsø'ma hmahá de yá ts'oqui, ne xa hñehma'ú dega dumú ne xa ncoxa ra 'bospi.

22 Hangue dí xi'ahú gue nú'a ra pa de ra ngaxhmai ma'na dya dángui ri ts'oquihu que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó.

23 ¡Huecate'ihu nú'ahú gyá menguhu Ncapernau! Guí hu ri máihu gue ra dángui ri nsuhú, pe hina, ngue'a ma gui nhuatihú ngue'a hincá ñobrihu de ri ts'oquihu. 'Bu nuya me Sodoma xqui hyanthmahá nuya ya dánga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthúbya, nu'bu hinra huatihma, di jathó nú'a ra hninihma.

24 Hangue dí xi'ahú gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya dángui ri ts'oquihu que ra hnini Sodoma.

Bá ehú pa gui tsayahú

(Lc. 10:21-22)

25 Nepu ra Jesu bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñena:

—Dí xøcambeni'i ma Dada'i nú'i grá Ndá de mahets'i ne de ra ximhai. Dí 'ra'a njamádi ngue'a xcá utua ri

noya nú'x to'o hingyá b̄amhya, y nu'x tó'o ya b̄amhya ne ya 'ñets'i himbi zo yá mfeni.

²⁶ Y gatho nú'á xca øt'e go gue'a ri paha, ma Dada'i.

²⁷ 'Mefa ra Jesu bi 'ñemba yá nxadi:

—Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfadi. Jo'o to'o patca ma mfeni, hõnse ma Dada bí 'bui mahets'i, nú'á ha, go gue'a patca ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa b̄atua rá mfeni ma Dada, hõnse nuga ha, ngue'a go gueque rá T'ugui, nehe nú'x to'o stá huahni, ne'x patuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'x.

²⁸ Bá eh̄u gatho nú'ah̄u grí mpefiñu ne xi grí nduh̄u pa ga tsuc'a ri 'bats'ih̄u pa gui tsayah̄u.

²⁹ Ngu 'nara nt'ei dega nd̄amfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njab̄u nehe nu'ah̄u gui h̄ñañh̄u nú'a ra yugo ga hu'ts'ah̄u pa da za ga u't'ah̄u ma hoga'mui, pa da za gui nhyoja'ih̄u nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ñets'i, y njab̄u ya hinda zabi'ih̄u nixi da du ri muñh̄u.

³⁰ Ngue'a nura yugo dí hu'ts'ah̄u hinda ññ'ah̄u, y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ah̄u hingui ma gui tsamahñuh̄u.

Ya nxadi bi doca ya ngah̄a gá trigo ra pa dega tsaya

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

12 ¹ 'Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatrigo. Y nura pa'a mi nsabdo, y gue'a ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsu ra thuhu hangue bi mudi bi docua yá ngah̄a ya trigo pa bi zi'x.

² Y mi hyanda njab̄u ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja øt'a njab̄u ri nxadi? Nuyú hindí 'ñepi da 'yøt'a njab̄u nú'a ra pa dega tsaya.

³ Pe ra Jesu bi datuabi'x bi 'ñembi:

—¿Ha hincá hñe'thu hab̄u ma de nú'a bi 'yøt'a ra Davi nú'bu mi tsu ra

thuhu co nú'x mri 'ñoui?

⁴ Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'x ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'x mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmah̄a xa zi nura thuhme'a, hõnse ya macja ha.

⁵ ¿Ha hincá hñe'tih̄u nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macja di mpefi ja ra nd̄anija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui øt'e?

⁶ Ha nuga dí xi'ah̄u gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra nd̄anija.

⁷ Mahyoni gui pah̄u te rí bõnga nuya ya noya bi m̄anga Ajuá ma Dada ja ra M̄aca T'ofu ne bi 'ñena: “Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsuh̄u ra nthecate 'na ngu 'na que gui tsincah̄u ya mbo'oni pa gui hyoh̄u gui 'bahaguih̄u.” 'Bu gri pah̄mah̄u te rí bõnga nuya ya noya, nu'bu hincá ñapah̄mah̄u nú'x hinte ma ts'oqui tu.

⁸ Nú'a To'o bi e bi Nja'i go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cõt'a ja ra nija.

¹⁰ Y ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'ye. Y nuya fariseo mi 'buhni bi 'yamba ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue rí 'ñepi gui 'yøthe 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'ú mi ambabi njab̄u pa da ñapah̄ma'a.

¹¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'x:

—¿To'o 'na de gue'ah̄u gri pe'tshu 'nara zi deti, nepu da zo ja 'nara o'tsi ne hingui h̄ñaiñh̄u ngue'a ra pa dega tsaya? Pe'tsi gui h̄ñaiñh̄u.

¹² ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara deti? Hangue mahyoni ga øth̄u ya hoga 'befi masque ra pa dega tsaya.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø to'o xqui 'yot'a rá 'ye:

—Haua ri 'ye.

Nu'bu' nu'á bi tunga rá 'ye, nepu 'bestho bi ñani ne bi gohi ngu mi nja nú'a ma'na rá 'ye.

14 Nu'bu' ya fariseo bi bøni de guehni pa bi 'ñu'ti hanja da za da hyohma ra Jesu.

Ra bađi Isaia xqui ma de ra Jesu

15 Pe nu'á bi batho te mi beni'u ne bi ma de guehni y bi dena ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'u to'o mi hñeni.

16 Ne bi hñu'mba ra hña ya da'thi nú'u xqui 'yøthe gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yø'tuabi'u.

17 Bi mąga ra Jesu njabu pa bi nja ngu nú'a xqui mąga ra bađi Isaia gue Ajuą bi ñena:

18 Guehna ma hoga 'mehni stá pehni
ne guehna ma hmađi ne xi dí
hopa rá 'múi.

Ga umbabi ma Maça Ndađi pa
da zofo gatho ya ja'i 'bu ja rá
nguni ra ximhai,
pa da bađi'u gue ma ga ha'mba
nguenda.

19 Nu'á hinto ma da ntsanoyau,
nixi to'o ma da ma'tiui ja ya
'ñu.

20 Ma hoga 'mehni ma da nupa yá
mfeni nú'u to'o hints'u tsedi
yá jamfri, ngu 'ñena 'nara
dox'o xa dehmi,
ne ma da me'tsua ra nthe cate
nú'u to'o ja xa gamfri, ngu
'ñena 'nara t'uca ñot'i hints'u
di yot'atho.

Ne ma da 'ñudi ra hoga'múi
asta hinda 'mėdi ra nts'o'múi.

21 Y ya ja'i de gatho rá nguni ra
ximhai ma da gamfribi rá
noya'a.

**Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa
rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi**
(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22 Nepu ra Jesu bá ts'impabi 'nara
ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'a mi

pe'tsa 'nara ts'ondahi, y nu'á bi
'yembabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi
ña ne bi hyandi.

23 Hangué gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi
'yø ne bi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'u ra nda
Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuą pa da
nda 'bu?

24 Y nu mi 'yøde ya fariseo bi
mąga ya ja'i njabu, nu'bu' nu'á bi
'ñéms'e'u:

—Nuní hingue co rá ts'edise enga
ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra
Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

25 Pe ra Jesu bi batuatho yá
mfeni'u ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu' 'nara hnini da hyegue ne
da ntunsehe, nu'bu' da 'metho nú'a xa
mėfi'u. Ha nu'bu' 'nara 'múi da
ntunsehe, hinda za da 'múi xá hño, da
nhuata ra 'múi.

26 Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da
'yenga rá mits'ondahiui? Hinda za,
ngue'a nu'bu' njabu da 'ñotho yá ts'edi
'na ngu 'na ne da nhuati gatho.

27 Guí eñhu gue nuga dí enga ya
ts'ondahi co rá ts'edi ra nda de ya
ts'ondahi. Xi ri 'mehnihu, ¿con to'o rá
ts'edi enga ya ts'ondahi 'bu? Go dá
xi'ah'u.

28 Nuga dí enga ya ts'ondahi co rá
ts'edi rá Maça Ndađi Ajuą ma Dada,
hangué njabu pahu gue ya xa zøhø ra
Nda de mahets'i pa da nda.

29 Hinda za da yut'a 'nara be ja rá
ngu 'nara ja'i nú'a xi di o rá ts'edi 'bu
hingue 'mėt'o da mihi ne da du'ti pa
da bepi nú'a te pe'tsi.

30 Nu'u tó'o hingui 'yo con
gueque, nú'ú di utsagui. Nehe nu'u
tó'o hingui faxqui ga munts'a ma
sofo, nú'ú go xantho.

31 Dí xi'ah'u gue gatho ya ts'oqui
øt'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'u,
ma dra pumbabi'u. Pe nu'a tó'o da
zamba rá Maça Ndađi Ajuą, nura
ja'i'a hindra pumbabi.

32 Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi

Nja'i, nu'á dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça Nda'hi hindra pumbabi nixi nubya ni pa nzantho.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Lc. 6:43-45)

33 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangué njabú da za gui padihú nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a hingrá hoga 'bai gá za.

34 Nu'ahú xi gyá ts'o'múihú guí njahú ngu ya qu'eña tsate. ¿Hanja da za gui mañhú ya hoga noya 'bú guí beñhú ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a guí beñhú ja ri mfenihú go gue'a guí mañhú nehe.

35 Nu'a tó'o benga ya hoga mfeni mąnga ya hoga noya, ha nu'a tó'o benga ya ts'omfeni mąnga ya ts'onoya.

36 Nuga dí xi'ahú gue gatho nú'a te gui mañhú ne hingui jamasuhú, p'etsi te gui thadihú nura pa'a ma da thap'ahú nguenda.

37 Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahú nguenda de gatho nú'a guí mañhú, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ihú ne tengu ri nts'o'múihú.

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

38 Nepu 'raya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi 'buhni bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuaní go xpá meñ'a'i Ajuá.

39 Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Nu'ahú gyá ts'oja'ihú ne gyá 'ñagamfrihú hangué guí adihú 'nara nt'udi gui hyanthú pa gui camfrihú. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ihú ni 'nara nt'udi. Hõnse nda'a da t'u't'ahú, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'mehni Ajuá.

40 Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá múi 'nara dąnga huá. Njabú nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'múí hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai.

41 Ha 'mefa bi ma ra Joná bá zofa ya ja'i de ra hnini Ninive, ha nu'á 'bestho bi ntsø'mi de yá ts'oqui. Ha nubya 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ahú hinxcá camfrihú. Hangué ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ihú ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabihú rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrihú.

42 Nehe nú'a ra 'behña mrá nda de ra hai Arabia mi 'yøde gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá mfađi. Nú'a bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yabú rá hai, pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. Pe nubya 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ahú hinxcá camfrihú. Hangué ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ahú nú'a ra 'behña'a ngue'a masque xcá hyanduabihú rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrihú.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui
(Lc. 11:24-26)

43 Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bú 'nara ts'ondahi da bõnga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo haburaza ja ya mbonthi honi hmąha habú da 'múí, pe hingui tsadı. Nu'bú ma da manse'a ne da 'ñena:

44 “Pøde ma ga pengui habú dá pøni pa ja ga yopa 'buhni.” Ha nu stí mengui'a da zadı nú'a ra 'ñøhø ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bú nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'búí.

45 Nu'bú nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'u ma'na xi strá nts'o que gue'a, nepu da yut'a ja nú'a ra 'ñøhø nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bú nú'a ma'na strá nts'o rá mfeni que rá mudi. Hangué nú'ahú gyá ts'oja'ihú ma gui njahubú nehe 'bú hingui ñobrihú.

Rá nana ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

46 Y de mi utuate ra Jesu, bi zøhø

rá nana ne yá cu mi 'bai môte ra ngu habu mi utuate'a ne mi ne da ñaui'a.
 47 Nu'bu 'nara ja'i bi 'ñemba ra Jesu:

—'Bacua môte ri nana co ri cu hoñ'i gui ñaui 'na.

48 Pe nura Jesu bi ñatuabi nú'a to'o bi xipabi njabu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma nana, ne to'o ma cuga?

49 Nepu co rá 'ye bi 'ñudi yá nxadi ne bi 'ñena:

—Nuya go guehya ma nana ne ma cu.

50 Nu'a tó'o ø'tua rá paha ma Dada bí 'bui mahets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma nana.

Ra 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

13 1 Nepu ra pa'a ra Jesu bi bõni de nú'a ra ngu habu mi 'bui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe.

2 Nepu bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bu nu'a bi bõxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe.

3 Nepu bi metuabi'u 'raya 'bede pa bi 'ñutuabi. Nurá mudi ra 'bede bi mede, bi ma de 'nara mot'i ne bi 'ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huahi.

4 Y nu mi mudi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'u bi zi ya ts'ints'u.

5 Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'u 'bestho bi fõts'e gue'a hinxma pidi ra hai.

6 Y nu mi pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i gue'a mi otho yá 'yu.

7 Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i.

8 Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'u ya nda'u xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi

unga 'natema'ret'a ya nda.

9 Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofo

ya ja'i dega 'bede

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

10 Nepu yá nxadi bi joni habu mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui zofo ya ja'i njabu co nú'u ya 'bede?

11 Ra Jesu bi ñatuabi'u ne bi 'ñembi:

—Nuga dí manga njabu gue'a nuyú hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí ma de hanja ri nda Ajuu, nú'a hinxqui fadi ma'met'o. Ngue'a nuyú hinxa t'umba ra mfadi pa da badi, pe nu'ahu ha, xa t'a'ahu ra mfadi pa gui pahu.

12 Y nu'ahu ma'na ma gui pahu gue'a xa t'a'ahu ra mfadi, nja ngu xa hma gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da me'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da thacuabi nú'a ts'u pe'tsi.

13 Nuyú dí petuabi njabu gue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'øde pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá fadi.

14 Hangué bi njabu ngu nú'a xqui manga ra badi Isaia maya'bu ne bi 'ñena:

Ma gui 'yødehu pe hinda zo ri mfenihu.

Ma gui hyanthu pe hingui ma gui padihu te ri bõni nú'a gui hanthu.

15 Ngue'a xi xa megui ri mfenihu, ne hingui ne gui hñuxhu nt'øde nú'a gui ødehu, ne hingui ne gui pahu nú'a gui hanthu.

Nu'ahu hingui ne gui hanthu, nixi gui 'yødehu, nixi gui pahu, gue'a hingui ne gui ntsø'mhu pa ga pun'a ri ts'oquihu.

Nuna guehna bi m̄anga ra baḍi Isaía de ya 'ñagamfri ja'i.

16 Pe nu'ah̄u xa jap'ah̄u Ajuḗ, ngue'a x̄cá hyanth̄u co ri thandih̄u, ne x̄cá 'yøh̄u co ri nt'ødeh̄u.

17 Xi majuaṇi dí xi'ah̄u gue ndunthi yá 'mehni Ajuḗ nú'ú mi 'b̄ui maya'b̄u ne ma'ra ya hoja'i mi nehma'ú xa hyandi ngu nú'a guí hanth̄uḅya, pe himbi za bi hyandi'ú. Ne mi nehma' da 'yøde nuya ya noya guí ødeh̄uḅya, pe himbi za bi 'yøde'ú.

**Ra Jesu bi ma te rí b̄onga nura
'bede de ra mot'i**

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

18 Nubyá 'yøh̄u xá h̄no te rí b̄onga nú'a ra 'bede stá xi'ah̄u de ra mot'i.

19 Nu'ú ya nda bi dagui ja ra 'ñu go gue'ú ngu nú'ú to'o bi 'yøde ra noya de hanja ri nd̄a Ajuḗ ne himbi zo yá mfeni. Nu'b̄u bi ȳt'a ra ts'ond̄ahi ja yá mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a x̄qui bah̄ma'ú.

20 Nu'ú ya nda bi dagui ja ra 'bodo go gue'ú ngu nú'ú to'o bi 'yøde ra maça noya ne 'bestho bi gamfrihma' co 'nara johya,

21 pe hinxqui z̄e yá jamfri, hangue nu mi tho ya ts'othogui ne ya nt'útsate po rá ngue ra maça noya, nu'ú 'bestho bi 'uegue.

22 Nu'ú ya nda bi dagui ja ya 'mini go gue'ú ngu nú'ú to'o bi 'yøde ra maça noya pe 'bestho bi 'be yá jamfri ne bi 'uegue ngue'a nsøtho mi oda yá mfeni ra boja ne ma'ra ya t'øt'e de ra ximhai.

23 Pe nu'ú ya nda bi dagui ja ra hoga hai go gue'ú ngu nú'ú to'o bi 'yøde ra maça noya ne bi zo yá mfeni, ne xi bi z̄edi yá jamfri. Nu'b̄u go gue'ú xi bi unga ra sofo nja ngu ya nda, 'ra bi unga 'na nthebe, ha nu ma'ra bi unga h̄nu'rate, ha nu ma'ra bi unga 'natema'ret'a.

**Ra 'bede de ya ts'ond̄apo ja
ra huḗhi dega trigo**

24 Nep̄u ra Jesu bi metuabi'ú ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá h̄m̄anda ra Nd̄a de mahets'i nja ngu 'nara mot'i bi mot'a ra trigo ja rá huḗhi.

25 Pe nu mi 'ñah̄a yá m̄efi, bi zø 'nará ncontra'a ne bi mo'tua 'raya ts'ond̄apo ja rá huḗhi. Nep̄u de gue'a 'bestho bi ma.

26 Ha nu mi f̄oxa ra trigo, nehe bi f̄oxa ya ts'ond̄apo.

27 Nep̄u ya 'bego bi ma bá ambabi ra mehuḗhi ne bi 'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo ra trigo gá pot'a ja ri huḗhi? ¿Hanja go bi c'onts'a nehe 'raya ts'ond̄apo?”

28 Nu'b̄u ra mehuḗhi bi ḍatuabi yá 'bego bi 'ñembabi: “Nzai 'nama ncontra to'o bi mot'a nú'ú ya ts'ond̄apo.” Nu'b̄u ya 'bego bi 'ñemba ra mehuḗhi: “¿Ha guí ne ga ma ga c'ú'tshe nú'ú ya ts'ond̄apo?”

29 Nu'b̄u bi ḍadi ra mehuḗhi bi 'ñena: “Hina, oxqui ma guí c'ú'tsh̄u ya ts'ond̄apo, ngue'a nu'b̄u guí c'ú'tsh̄u ya ts'ond̄apo, ¿xi'b̄u guí c'ú'tsh̄u nehe ra trigo?”

30 Hoph̄u da te mahyegui, cabo gue nú'a ra pa de ra sofo ga 'bepa ya xofo da hyets'i 'met'o nú'ú ya ts'ond̄apo, ne da du'ti pa da tsat'i, ha nura trigo da munts'i pa da me'tsa ja ra troha.”

Ra 'bede de ra nda gá mostasa

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

31 Nep̄u ra Jesu bi metuabi'ú ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Rá h̄m̄anda Ajuḗ mahets'i nja ngu 'nara nda dega mostasa nú'a bi mot'a 'nara ja'i ja rá huḗhi.

32 Nú'a ra nda'a ma'na xi ra zi lotsi de gatho ma'ra yá nda ya nd̄apo, pe nu sta nte'a, ma'na ra ḍangui de gatho ma'ra ya nd̄apo, ne da nte xi ra ḍangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int̄s'ú.

Ra 'bede de ra nzoi

(Lc. 13:20-21)

33 Nep̄u bi xipa ma'na ra 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara 'behñá bi hyoca ra thuhme ne bi 'yents'ua ra nzoi nú'a ri japi da nets'i ra thuhme, ne mi ngu 'nate kilo ra arina bi mant'i, ne masque 'na zi t̃aqui bi japi, pe bi nets'i gatho.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'a mi xipa ya ja'i ra Jesu bi xipabi dega 'bede.

³⁵ Hangue bi njab̃u ngu nú'a xqui m̃anga 'nará 'mehni Ajuá maya'bu bi 'ñena:

Ma ga petuabi 'raya 'bede ya ja'i,

pa ga utuabi nú'a hinto xa bãdi desde bi mud̃i ra ximhai.

Ra Jesu bi ma te rí b̃onga ra 'bede
de ya ts'ondapo ja ra
hũahi dega trigo

³⁶ Nep̃u ra Jesu bi 'ñedi ya ja'i pa da ma ja yá ngu, y nehe'a bi ma ja nú'a ra ngu hab̃u mi 'bui. Nep̃u yá nxadi bi ma bá ts̃udi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te rí b̃onga nú'a ra 'bede de ya ts'ondapo bi foxa ja ra hũahi.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi dãdi ne bi 'ñembabi'x:

—Nú'a ra mehũahi bi mot'a ra trigo ja rá hũahi go gue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

³⁸ Ha nura hũahi go gue'a ra ximhai, ha nura trigo go gue'x nú'x 'bui ja rá hmanda Ajuá, ha nuya ts'ondapo go gue'x nú'x øtua rá hmanda ra ts'ondahi.

³⁹ Nura ncontra to'o bi mot'a ya ts'ondapo go gue'a ra ts'ondahi. Ha nura pa de ra sofo go gue'a rá ngats'i ra ximhai, ha nu'x ya xofo go yá enx̃e Ajuá.

⁴⁰ Nja ngu ya xofo da 'ueca ya ts'ondapo pa da tsat'i, njab̃u nehe ja rá ngats'i ra ximhai ya enx̃e da 'ueca nú'x ya ja'i øtua rá hmanda ra ts'ondahi.

⁴¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enx̃e pa da 'ueca gatho ya 'yot'a-ts'oqui ne gatho ya ts'o'm̃ui gá ja'i pa

hinda yut'a mahets'i.

⁴² Nu'ú ma da t'eque pa da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nz̃antho, y nuni ja di zohm̃ani ne ja di gusth̃mani yá ts'i.

⁴³ Nep̃u nu'x tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'x ngu 'nara d̃anga ñot'i nuni mahets'i hab̃u bi manda'a. Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Nd̃a de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'qui. Nu'bú nu'á co ra johya bi d̃ama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa da danga nú'a ra hai hab̃u xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi
di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Nd̃a de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'a mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla.

⁴⁶ Nu mi z̃udi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nu'á bi d̃ama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa bi danga nú'a ra perhla'a.

Ra 'bede de ya hũa ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Nd̃a de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi gu 'rama'na'ño ya hũa.

⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehũa bi hñai pa ja ra ñ̃anthe. Ne bi hñudi'x pa bi huahna ya hoga hũa pa bi yut'a ja ra 'bøts'e; ha nu'x himyá hoga hũa bi føtb̃u.

⁴⁹ Ma da njab̃u nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enx̃e pa da 'ueca ya ts'o'm̃ui de ja ya hoja'i.

⁵⁰ Ne nú'x ya ts'o'm̃ui ma da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nz̃antho, y nuni ja di zohm̃ani ne ja di gusth̃mani yá ts'i.

Ya nd̃axjua t'øt'e ne ya 'ra'yo t'øt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihũ gatho nú'a stá xi'ahũ?

Nu'bú nu'ú bi d̄atuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'ihẽ.

⁵² Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi'ũ:

—Xá hño 'bũ. Nubyá da za gui 'ñudihũ hingue hõnse nú'a bi m̄anga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihũ ma 'ra'yo nt'utuante dí u't'a'ihũ de hanja ri nd̄a Ajuá, gui njahũ ngu 'nara dada de 'nara ngu juqui nura ora honi gatho nú'a te xa me'tsa maya'bũ ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'bũhni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi m̄anga nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni.

⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'bũhni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'ú xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—¿Habũ xuá pađi nú'a ra mf̄adi pađni? ¿Ne há xqui bađni 'bũ nuya ya d̄anga nt'udi øt'e?

⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'ũ nú'a ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'ũ ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda?

⁵⁶ ¿Ha gue hingyá menguua yá nju nehe? ¿Habũ xuá bađini gatho nú'a m̄a ne gatho nú'a øt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pø yá cue con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hanguẽ nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—'Nará 'mehni Ajuá habũraza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

⁵⁸ Hanguẽ ra Jesu himbi 'yøt'a ndunthi ya d̄anga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

14 ¹ Ha nuya pa'ũ ra nd̄a Erode bi 'yøde de gatho nú'a te mi øt'a ra Jesu.

² Ne bi 'ñembabi yá mfats'i:

—Nura 'ñõhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangue p̄'etsa ra ts'edi pa da 'yøt'a nuya ya nt'udi.

³ Ra Erode bi benga njabũ ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi hacua hm̄ahã ra Erode gue hinda zimba rá 'behñã rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behñã rá thuhu ra Erodía.

⁴ Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindí 'ñepi gui 'bũhui ra Erodía.

⁵ Hanguẽ ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi camfri'ũ gue ra Xuua go 'nara hoga bađi.

⁶ Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'ũ mi 'bũhni, y ra Erode xi bi hopa rá hnei.

⁷ Hanguẽ bi ñ̄atuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi.

⁸ Nu'bú nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne gui 'racagui rá ñ̄axu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabũ ya xqui xipabi rá ñ̄aã nú'a ra nxutsi.

⁹ Nu'bú ra Erode xi bi du rá m̄ui, pe himbi za bi gømbi ngue'a njabũ xqui ñ̄atuabi ne xqui 'yøde nú'ũ mi huhuini ja ra mexa.

¹⁰ Nu'bú bi manda da thecua rá ñ̄axu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi.

¹¹ Nepũ bá thã ra ñ̄axu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'ú bi hñã'tsuabi rá ñ̄aã.

¹² Nepũ yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habũ mi jot'i hm̄ahã'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepũ bi ma'ũ bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui

cut'a 'mo ya ja'i

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'ú bi bøxa ja 'nara motsa

bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonthi habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yode gue xqui ma ra Jesu, hangue nu'ú bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a.

14 Ha mi zonga ja ra mbonthi ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya mi 'buhni, hangue nu'á bi huequi'ú ne bi 'yøthe gatho nú'ú mi hñeni.

15 Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pehna nuyá ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhú go ra mbonthi, ¿te ga umfú da ziyú? ne ya 'yo rí nde nehe.

16 Nu'bú ra Jesu bi dátuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Hingo mahyoni ga pehni da dai te da ziyú. Go da umfú te da zi.

17 Nu'bú nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:

—Høñse cut'a ya thuhme ne yoho ya huá dí hãhe, hinda uadi pa gathoyú.

18 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'ú:

—Bá hancahúua.

19 Nepu bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'ei. Ne mri hñá nú'ú cut'a ya thuhme ne nú'ú yoho ya huá, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Ajuá da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba yá nxadi pa bi hyecua ya ja'i.

20 Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi niñá'ú. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

21 Mi ngu cut'a 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'behñá ne ya batsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño mañá ra ndehe

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

22 Nepu ra Jesu bi 'bepa yá nxadi da yut'a ja ra motsa pa da 'met'o'ú pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i.

23 Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá 'nambuse. Y ya bi nxuui mi 'buhnitho she'a.

24 Ha nura motsa habu mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi ra bunthi ja ra ndehe, ne mi ne da mpunts'i'ú.

25 Ne himi hats'itho ra Jesu mi 'yo mañá ja ra dehe pa bi ma bá tsudi yá nxadi.

26 Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo mañá ja ra dehe, nu'ú xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanthu 'nara pite!

27 Pe ra Jesu 'bestho bi

'ñembabi'ú:

—Oguí tshuú, go guecagui.

28 Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bú xi go gue'a'i, 'bepcagui ga 'yo mañá ja ra dehe pa ga mabú habu guí 'yo.

29 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'bú.

Ra Pedro bi gá de ra motsa ne bi müdi bi 'ño mañá ja ra dehe pa bi ma hmahá habu mi 'yo ra Jesu.

30 Pe nu mi hyanda ra bunthi bi ntsu, nepu bi müdi bi yui ja ra dehe, nu'bú bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jati.

31 Nu'bú ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'ye ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'utho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

32 Nepu nu'ú bi bøxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra bunthi.

33 Ne de ya mi 'búi mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñahmu ne bi 'ñena'ú:

—Xi majuañi go gue'i rá T'ú'i Ajuá.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi

nuni Genesare

(Mr. 6:53-56)

34 Nepu bi zøn'ú ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe.

35 Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zonga ra Jesu ja yá hai'ú,

nu'bu' nu'ú bi dāma xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú'á ra hai'á. Nepu bá ts'impabi ra Jesu ndunthi ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi hõnse qué da danbabi rá he, y gatho nú'ú to'o bi 'yõt'a njabu 'bestho bi ñani.

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mr. 7:1-23)

15 ¹ Nu'bu' 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

² —¿Hanja nuyu ri nxadi hingui øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitahu? Ngue'á nuyú hingui xú'ye 'met'o pa da ñuni.

³ Y ra Jesu bi dātuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani.

¿Hanja go guí øthu nú'ú ri nzaihu ne hingo guí øtuabihu yá hmanda Ajuá?

⁴ Ngue'á Ajuá bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'ú.” Nehe bi 'ñena: “Nu'á tó'o da zanga rá dada ne rá nana, nu'á pe'tsi da du.”

⁵ Pe nu'ahú guí eñhu gue xá hño to'o da 'ñemba rá dada o rá nana: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'á nú'á ma stá 'ra'ahma, ya stá ñá'tuabi Ajuá ga umbi.”

⁶ Hangué guí eñhu gue njabu hinguá hyoni da jamasu rá dada o rá nana 'na.

Hangué hingui øthu nú'á ri manda Ajuá, go guí øt'asehu nú'á go ri nzaihu.

⁷ Nu'ahu xi gyá yohmihu. Hangué majuaní nú'á xqui manga ra badi Isaia de gue'ahu ne bi 'ñena:

⁸ Nuna ra hniningá ri xocambenigui dega netho, pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de guequi.

⁹ Hinte ri muui yá søcambeni nú'á øt'e, ngue'á nu'ú yá nt'utuante udi'ú go de yá mfenise, ne mañ'ú gue go stá utua'ú.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxhu nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenihu nú'á ma ga xi'ahu:

¹¹ Hingue co nú'á te cut'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú'á te pønga ja rá ne, con gue'á ha, ri nts'oqui.

¹² 'Mefa yá nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hingui padi gue xi bi bø yá cue ya fariseo co nuya noya gá ma?

¹³ Pe ra Jesu bi dātuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gatho nú'ú ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bí 'bui mahets'i, ma dra c'ú'tsi.

¹⁴ Hyehubu ya fariseo dí 'yobu co yá ngoda, nu'ú ri zi yá migodauí. Nu'bu 'nara goda da guhna rá migodauí, da ma ri yoho'ú da zoui mahyegui ja ra o'tsi.

¹⁵ Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bonga nú'á ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

¹⁶ Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue'ahu hingui tsoda ri mfenihu?

¹⁷ ¿Ha hingui pahú gue gatho nú'á guí tsihu rí ma ja ri muihu ne thoguitho?

¹⁸ Pe nu'bu guí beñhu ya ts'omfeni, go gue'ú da bonga ja ri nehu, y nú'á go gue'á da ja'ahu gui nts'oquihu.

¹⁹ Ngue'á ja yá ne ya ja'i ja guehni pønga yá ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante.

²⁰ Gatho nuyá ha, go guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'á tó'o hingui xú'ye 'met'o pa da ñuni, hingo gue'á 'nara ts'oqui øt'e.

'Nara 'behña himrá me Israel

bi gamfri ra Jesu

(Mr. 7:24-30)

²¹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetbu ra hnini Tiro ne Sidó.

22 Ne ja bá ntheuini 'nara 'behñā mrá me Canaán y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'ú'i ra ndā Davi. 'Nama t'ixu pe'tsa 'nara ts'ondāhi ne xi nts'edi.

23 Pe ra Jesu hinte bi dādi. Nu'bú ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Pehni dá ma, ngue'a xi mafiu a mōte ja ma xúthahe.

24 Ra Jesu bi dādi ne bi 'ñembi'ú:

—Nuga xpá 'bencagui hōnse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi deti xa 'mēdi.

25 Nepu nú'a ra zi 'behñā bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

26 Nu'bú ra Jesu bi dātuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya bātsi pa go da t'umba ya tsat'yo.

27 Nu'bú ra 'behñā bi dādi ne bi 'ñena:

—Majuani guí mā, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya xeca thuhme nú'ú tagui de ja yá mexa yá hmu.

28 Nu'bú ra Jesu bi dādi ne bi 'ñembi:

—Nu'i nānā, xi ra dāngui ri jamfri, dá njabu ngu nú'a xcá 'yadi.

Nu'bú nurá t'ixu nura 'behñā'a 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

29 Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zōni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bōxa mañā ra t'øhø ne ja bá hudini'a.

30 Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'ye, ya goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gatho'ú bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'á bi 'yøthe'ú.

31 Hangu nura hmuntsja'i mi 'buhni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ñā ya gone, ne

mi hyandi bi nxøgue yá 'ye ya do'ye, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangu ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuā nú'a xøcambeni ya me Israel.

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i (Mr. 8:1-10)

32 Nepu ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi drí hueca nuyú ya ja'i ngue'a pe'tsa hñu pa drí 'ñohu ha hinte xa ziyú. Hindí ne da mayú co ra thuhu, ngue'a xi'bú da uent'a má 'ñu.

33 Nepu yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthi ¿habu ga tsuhúua ra thuhme pa ga 'uiñhu gatho nuyú ya ja'i xi ri ndunthi?

34 Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí pe'tshu? Nu'ú bi dādi ne bi 'ñena:

—Hōnda yoto ya thuhme dí pe'tshe ne 'raya t'uhua.

35 Nu'bú ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi.

36 Ne mri hñā nú'ú yoto ya thuhme ne nú'ú ya t'uhua, nepu bi umba njamādi Ajuā, nepu bi heque bi umba yá nxadi pa da hyecua ya ja'i.

37 Gatho bi ñuni ne bi niñā, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bøts'e.

38 Mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'behñā ne ya bātsi himbi ma 'mede.

39 Nepu ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bōxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da t'utua 'nara dānga nt'udi (Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

16 ¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'ú bá hongra ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zūdi bi xipabi da

ñutuabi 'nara nt'udi pa da gamfri'u
ua xi xqui 'ñehe'a de mahets'i.

² Nu'bu' ra Jesu bi dadi ne bi 'ñiemb'i'u:

—Nu'ahu 'bu guí hanthü xa
thenga mahets'i dega nde, nu'bu' guí
eñhü: “Xudi ma da hñoga pa.”

³ Y nu'bu' guí hanthü dega xudi xa
thenga ya guui, nu'bu' guí eñhü gue
ma da nja ra bñthi 'ye. 'Nagyá
yohmihü, ¿hanja go guí pa guí
hyanthü mahets'i pa guí pahü te 'be
ma da nja hyastho, y hanja hingo guí
huxhü nguenda de ya nt'udi nú'u xqui
'ñehe de mahets'i pa guí pahü gue ra
Ndá de mahets'i ya xa zøhø?

⁴ Nu'ahü gyá ts'oja'ihü xcá 'ueguehü
de Ajuá, hangue guí adihü 'nara nt'udi
gui hyanthü pa guí camfrihü. Pe nuga
hinga ma ga u't'a'ihü 'nara nt'udi ngu
nú'a guí adihü. Nura nt'udi ma guí
hyanthü, hønse de ra Joná rá 'mehni
Ajuá.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu
njabü, nu'á bi 'uegue de gue'a' ne bi ma
de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepü ra Jesu ne yá nxadi bi
'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá
nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'u.

⁶ Ne ra Jesu bi 'ñiembabi'u:

—Jamashü de yá nzoi ya fariseo
ne ya saduceo.

⁷ Nu'bu' nu'á bi 'ñémse'u 'na ngu
'na:

—Nuní bi mangu njabü ngue'a
hindá hahü ra thuhme pa ga tsihü.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi
mañ'u ne bi 'ñiembabi:

—Nu'ahu xi ts'utho ri jamfrihü.
¿Hanja guí tu ri mæihü de nú'a te guí
tsihü?

⁹ ¿Hanja hingo tso ri mfenihü nú'a dá
xi'ahu? ¿Ha hinguí beñhü nú'u cüt'a
ya thuhme dá hecuabi nú'u cüt'a 'mo
ya 'ñøhø, ne hangü bi bongui xa?

¹⁰ Nehe ¿ha gue hinguí beñhü nú'u

má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'u
má goho 'mo ya 'ñøhø, ne hangü bi
bongui xa?

¹¹ ¿Hanja hingo bi zo ri mfenihü de ra
nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra
thuhme ngu guí beñhü. Dá xi'ahu gue
gui jamashü de yá nzoi ya fariseo ne
ya saduceo.

¹² Nu'bu' hã, ja bi zo yá mfeni'u
gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de
yá nt'utuate ya fariseo ne ya
saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi
ya thuhme.

Ra Pedro bi mā gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zøngüi yá nxadi ja ra hai
guetbü Cesarea de Filipino, ra Jesu bi
'yambabi'u bi 'ñiembabi:

—Xi ya ja'i ¿te mā de Nú'a To'o
bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'á bi dadi bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua
Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá
badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go
gue'a'i grá Jeremía o 'na de gue nú'u
ma'ra yá 'mehni Ajuá.

¹⁵ Nepü bi yopa 'yambabi'u
ma'na'qui ne bi 'ñiembabi:

—Xi'ahu, ¿to'o guí beñhü go
gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i
bá peñ'a'i Ajuá pa guí ndá, ne go rá
T'u'i Ajuá nú'a te.

¹⁷ Nu'bu' ra Jesu bi 'ñiembabi:

—Nu'i Simu rá t'u'i ra Joná, xa
jap'a'i ma Dada bí 'bui mahets'i,
ngue'a go bi xi'asehe'a to'ogui, hingo
bi xi'a'i 'nara ja'i.

¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri
thuhu rí bøni da 'ñena 'nara do. Ne
nu'i guí nja ngu ra do habü ma ga
hoca ma nija. Y numa nija ma'na ma
da nja rá ts'edi que ra du.

¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá
hñansoqui pa guí xocua ra gosthi to'o

da yut'a ja rá hmanda Ajuá, pa njabu nu'a gui 'yot'a nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'ot'e mahets'i, ne nu'a gui ma gue hinda t'ot'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'ot'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bú nu'á bi hñu'mba ra hñá yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da ndá.

Ra Jesu bi ma de rá du
(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'bu ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da ma'a pa Jerusale nuni habu mi pe'tsi da sufrí ja yá 'ye ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley. Nehe bi xip'u gue mi pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte.

²² Nu'bú ra Pedro bi njuquiui ra Jesu 'nambu, ne bi mudi bi zai ne bi 'ñembi:

—Hina, ma zi Hmu'i, Ajuá hinda ne gui thogui njabu.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpants'i ne bi 'ñemba ra Pedro:

—¡Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ot'ua rá paha ma Dada. Nura mfeni guí beni go yá meti ya ja'i, hingo rá meti Ajuá.

²⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nu'a tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yot'a rá paha sehe. Nú'a mahyoni da 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa.

²⁵ Ngue'a nu'a tó'o mađi rá te ne hinda zeta ya nt'utsate, nú'a da 'bedi rá te pa nzantho, ha nu'a tó'o da zeta ya nt'utsate po rá ngueque, nu'a ma da zadi rá te pa nzantho.

²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'bu drá meti gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne nu'a go da 'medi? Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te.

²⁷ Nu'a Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa 'ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá enxe. Y nú'a ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'a xa 'yot'e.

²⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu hingui ma gui tuhú asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Nda de mahets'i Nú'a bi e bi Nja'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

17 ¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'museuini.

² Nu'bú nu'ú bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i.

³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'u myá 'mehni Ajuá ne bi ñgui ra Jesu.

⁴ Nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hño ga 'buhua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁵ Y de mi ñá ra Pedro bi go'mi'u 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi dí hopa rá 'múi. 'Yødehu nú'a da mañi.

⁶ Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyana xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo.

⁷ Nu'bú ra Jesu bi joni pa bi dani'u ne bi 'ñembi:

—Nanju, oguí tsuhu.

⁸ Y nu mi gaxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni sehe.

⁹ Ha nu mi gai'u de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hñá yá nxadi bi 'ñembi:

—Oto ma gui xiphu de nú'a gá hyanthu bi nja, asta nú'a ra pa da

yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i,
nu'bú ha, gue'bu gui mañha.

10 Nu'bú yá nxadi bi 'yambabi ne
bi 'ñembi:

—¿Hanja engu ya xahnate de ra
ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía ne
'mefa da 'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe
da Nja'iuu?

11 Nu'bú ra Jesu bi dadi:

—Xi majuani ra Elía ma da 'ñehe
pa da hyocua yá mfeni ya ja'i.

12 Pe nubyá dí xi'ahú gue ra Elía ya bi
'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi
gue'a, y nu'á bi 'yø'tuabi gatho nú'a
go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da
jabu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a
nu'ú ma da 'yø'tuabi ra 'ñu'a.

13 Nu'bú ya nxadi bi badi gue mi
xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

**Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i
mrá ndusehe**

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14 Nepu mi zonga ra Jesu co yá
nxadi habu mi 'bu ra hmuntsja'i, bá
ehe 'nara 'ñøhø bi ndandiñahmu
habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

15 —Ndada, huega ma t'u ngue'a
ra ndusehe ne xi nts'edi. Ndunthi ya
'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra
dehe.

16 Hangué por gue'a stá tsimpabi ri
nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyú
hinxa za xa 'yøthe.

17 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi
'ñena:

—¡Nu'ahú 'nagyá 'ñagamfrihu ne
'nagyá ts'oja'ihu! ¡Asta ha'mu gui
camfrihu! ¡Asta ha'mu ma ga
ts'e'ta'ihu ri 'mũihu! Bá tsincahuua
xa.

18 Nu'bú ra Jesu bi zui ra
ts'ondahi, ne 'bestho bi bøni de nú'a
ra ts'unt'u'a, ne nu'á bi ñani 'bestho.

19 'Mefa ya nxadi bi ñaseui ra Jesu
'nambu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá eñhe
nú'a ra ts'ondahi?

20 Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—Ngue'a 'na tæqui ri jamfrihu. Xi
majuani dí xi'ahú gue nu'bu gri
pe'tshmahu ri jamfrihu masque ngu
drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa,
nu'bú asta da za gui 'ñembahmahu
nuna t'øhø da mponi de guecua pa ri
ma ma'na lado, y 'bestho da mponi
de habu ja. 'Bu di ja ri jamfrihu, da
za gui 'yøthu gatho nú'a go gui nehú.
21 Pe pa da bønga ya ts'ondahi ngu
nú'a dá eni, mahyoni gui 'yaphu Ajuu
ne gui ayunahu.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

22 Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni
Galilea bi 'ñemba yá nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da
t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i,
23 nepu nu'ú ma da hyo. Pe rá hñupa'a
ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'u xi bi du yá mũ
nts'edi.

**Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra
nija**

24 Nu mi zonga ra Jesu co yá
nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'u
to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe
bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnatehu, ¿ha gue hingui
jut'a ra boja pa ra nija?

25 Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, jut'i.

Nepu ra Jesu co yá nxadi bi yut'a
mbo ra ngu habu mi nzai mi oxu'u. Y
ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi
'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri
cobra nú'u ya nda de ya hnini, ¿ha
gue go ri cobrabi nú'u ja te yá njau
o nú'u hinte yá njau?

26 Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nú'u hinte yá njau go gue'u ri
cobrabi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra
Pedro:

—Nu'bú nú'ɥ ja te yá njauí ya ndá hingui jut'i.

27 Pe pa hinda bø yá cue nú'ɥ to'o cobra ra boja, grí ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudi ra huá gui ju, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja rí 'ñepi ga juthu.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

18 ¹ Ha nuya pa'ɥ yá nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá?

² Nu'bú ra Jesu bi ma'ta 'nara zi bātsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'ɥ, ³ ne bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'mũihu ne gui njahu ngu nuna ra zi bātsi, nu'bú hinda za gui cuthu mahets'i habu bí manda Ajuá ma Dada.

⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá, mahyoni da nt'ɥqui ngu nuna ra zi bātsi hingrá 'ñets'i.

⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi bātsi de ma thuhuga, ja ra uenda go guecagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuhu pa hinga øthu ya ts'oqui

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yɥ'ta 'na de gue nuya ya zi bātsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thøt'a ja ra dehe.

⁷ ¡Huecate ra meximhai ngue'a xi ja ya nt'ɥ'tate! Nzantho ma da nja ya nt'ɥ'tate, pe ¡huecate ya 'yɥ'tate!

⁸ Hangue nu'bu 'nari ua o 'nari 'ye da ja'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'ye gui tsønga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue gatho ri

ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi nú'a hinhya'mu da huet'i.

⁹ Nehe nu'bu 'nari da da ja'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsønga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi.

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi
(Lc. 15:3-7)

¹⁰ Jamasuhu hingui ɥtsahu nuyu ya zi bātsi, ngue'a nzantho 'bui yá enxeyu ja rá thandi ma Dada bí 'bu mahets'i.

¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'ɥ xa 'medi.

¹² Te guí beñhu 'bu 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya deti ne da 'medi 'na de gue'ɥ, ¿ha gue hingue da zohmani ja ra t'øhø nú'ɥ goho'rate ne 'ret'amaguto ya deti pa da ma da hyonga nú'a ma'na xa 'medi?

¹³ Y nu sta zudi, nu'bú nú'a ra ma'yo xi da johya ngue'a bi zudi nú'a 'nará deti xqui 'medi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'ɥ goho'rate ne 'ret'amaguto hinxa 'medi.

¹⁴ Njabu nehe nuri Dadahu bí 'bui mahets'i hingui ne da 'medi ni 'na de gue nuya ya zi bātsi.

Ra mpunbi de ya cu

(Lc. 17:3)

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ahu, nu'bu 'nari cu da 'yøt'a'i 'nara ts'ocate, grí ma gui c'a'tsi ne gui ñasui. 'Bu da 'yøde nú'a gui xipi, nu'bú ya xcá yopa máhui ri cu.

¹⁶ Pe nu'bu hinda 'yøt'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'a ma gui mañhu, pa njabu nú'ɥ go gue'ɥ da za da damajuani.

¹⁷ Ha nu'bu nú'a ra cu'a hinda 'yøte nú'ɥ yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nija. Y nu'bu nixi con gue'ɥ hinda 'yøte'a,

nu'bú dá t'øt'a ra uenda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui.

18 Xi majuañi dí xi'ahú gue nu'a gui 'yøthú nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'øt'e mahets'i, ne nu'a gui mañhú gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

19 Nehe ma ga xi'ahú gue nu'bu yoho de gue'ahú gui 'yøthú 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'a ma gui 'yadihú, nu'bú da 'ra'ahú ma Dada bí 'búi mahets'i nú'a gui 'yadihú.

20 Ngue'a nu habú di 'bú yoho o hñu di xøcambenigui, nuni ja dí 'búhni madetho de gue'ú.

21 Nu'bú ra Pedro bi joni habú mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'ei'be 'bú da 'yøtca 'nara ts'ocate? ¿Ha gue asta rá yoto 'mi'qui?

22 Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Hindí eñ'i gue hønse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'eiu, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'ret'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yøthú ra uenda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahú.

Ra 'bede de ra ts'o'bego himbi me'tsa ra ntheate

23 Nubyá ma ga xi'ahú 'nara 'bede. Nura Ndá de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñut'uendauí yá 'bego.

24 Y nu mi müdi ra hmu da 'yøt'a ra uenda, bi zønga 'nará 'bego xi mi tupabi ndunthi ra boja.

25 Ha nura 'bego'a himi tsa da gu'tuabi nú'a mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'bego co rá 'behñá ne yá bñtsi ne gatho nú'a te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja.

26 Nu'bú nura 'bego'a bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bñtebi bi 'ñembi: “Yøtca ra mate gui tøbgagui

ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.”

27 Nu'bú ra hmu bi yo rá müi de rá 'bego, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma.

28 Ha nu mi ma de guehni nura 'bego'a bi nthéui 'nará mi'bégoui nú'a mi tupa 'na zi tæquitho ra boja. Bi dama mihi ne bi müdi bi mi'tua rá 'yuga ne bi 'ñembi: “Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a guí tuqui.”

29 Nu'bú nú'a rá mi'bégoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bñtebi bi 'ñembi: “Yøtca ra mate gui tøbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.”

30 Pe nu'á himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho rá boja nú'a mi tupi.

31 Nu'bú nu mi hyanda ma'ra yá mi'bégoui xi bi ú yá mfeni'ú ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'ú.

32 Nu'bú ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi 'ñembi: “Nu'i, 'na xi grá ts'oja'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bñtegui ga tøp'a'i.

33 ¿Ha gue himri 'ñep'a'i nehe xcá yo ri müi co ri mi'bégoui ngu dá yo ma müiga con gue'e?”

34 Nu'bú nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'müi gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

35 Nehe njabú ma Dada bí 'bú mahets'i ma da 'yøt'e con gue'ahú 'bú hingui pumbabi nuri miqu'eihú 'bú da 'yøt'a'ihú 'nara ts'ocate.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

19 ¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mangu nuya noyaya, bi bñni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra dathe Jordá pa habú mi o 'na xeni rá hai Judea.

² Ne xi bi deni ndunthi ya ja'i ne ja bá øtheni ndunthi ya da'thi.

³ Nepu ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'øt'e da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁴ Ne ra Jesu bi dātuabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hincá hñe'thu ja ri leyhu gue Ajuá go gue'a bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña desde rá mudi?

⁵ Nehe ma gue ra 'ñøhø da 'uegue de rá dada ne rá nana pa go da 'muhui rá 'behña, y de ri yoho'u da 'natho.

⁶ Hangue dí xi'ahu gue nu'ú di 'natho, hingue di yoho. Hangue nu'a da pehna Ajuá, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

⁷ Ya fariseo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bú ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofu dega nxuni pa da za da hyepu rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabu ngue'a xi xá me ri corasohu, pe Ajuá desde rá mudi hinga njabu mi ne'a.

⁹ Nuga dí xi'ahu gue nu'a t'ó'o da nxungüi rá 'behña ne hinxá dimba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá dame nú'a ra 'behña 'bu da nthatui ma'na ra 'behña, nu'bú ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'a to'o da nthatui nú'a ra 'behña xa thepu, nú'a ra 'ñøhø ya ra zinga medinthati.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu njabu, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bu.

¹¹ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yøt'a njabu, hønse nú'a to'o xa 'múi pa hinda nthati.

¹² 'Bui 'raya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'múi ya mi njabu. Nehe 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mefa ja xa njabu. Ne 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mepabi Ajuá to'o ra Ndá de mahets'i. Nu'a t'ó'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Nepu bá ts'impabi 'raya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ja gue'u ne da 'yapa Ajuá da jap'u. Pe nuyá nxadi bi zui nú'a to'o mri zi ya zi batsi.

¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophu da 'ñehe ya zi batsi, oguí haçuabihu da 'ñe da zucagui, ngue'a gatho nú'a to'o 'bui ja rá hmanda Ajuá go gue'u nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁵ Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'ye ja ya zi batsi, nu'a bi ma de guehni.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ 'Mefa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yøt'ua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagra hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga pe'tsa ra te pa nzantho?

¹⁷ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Hønse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bu guí ne guí pe'tsa ra te pa nzantho, 'yøt'a gatho nú'a ri manda Ajuá.

¹⁸ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmanda'u?

Ra Jesu bi 'ñembi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui juxa ya nc'uamba.

¹⁹ Umba ra 'tequ'ei ri dada ne ri nana ne su'u, madi ri miq'ueiui ne guí su ngu grí nsu sehe.

²⁰ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñembi:

—Desde stá mbatsi stá øt'a gatho núya guí xiqui. Xibya, ¿te ma'na ri 'bedi ga øt'ebya?

²¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu guí ne guí 'bui xá hño, grí ma bá pa gatho nú'a guí pe'tsi ne

hecua ya hyoya, pa njabũ da za gui hñānga 'nari dānga thāhā nuni mahets'i. Nepũ bá ehe gui tengagui.

22 Nu mi 'yøde njabũ nú'ā ra basja'i bi ma xi mi tu rá mui ngue'ā xi mrá rico.

23 Nu'bü ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuani xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuā.

24 Xi majuani dí xi'ahũ gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuā que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

25 Y nu mi 'yøde njabũ ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bü njabũ, ¿to'o ja da za da mpøhø?

26 Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuā ha, hinte rá hñei.

27 Nepũ ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i guí pađi gue nuje stá tsoguihe gatho nú'ā te ndí pe'tshe pa ga ten'ahe. Nu'bü ¿te ma thāhā ma ga hañhe 'mefa?

28 Nu'bü ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahũ gue nurá ñoho ra 'mui nu sta yopa 'ñehe Nú'ā To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bü gue'bü nú'ahũ xcá tengaguihũ ma da thux'ahũ gui mandahũ nehe nú'ũ 'ret'amayoho ya 'mui de Israel.

29 Y gatho nú'ũ to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá nana o yá 'behña o yá bātsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ũ ma da hñānga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'ā xa zogui, ne ma da 'mui pa nzantho.

30 Ha nu'ũ tó'o ya dānguibyā, nura pa'ā ma da notsi'ũ, ha nu'ũ tó'o ya notsi'byā, nura pa'ā ma da ndāngu'ũ.

Ra 'bede de 'raya mēfi bi yut'a mi xudi, ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde

20¹ Nurá hmanda Ajuā ma ga hyecuahũ ngu 'nara me uā'obxi. Nura me uā'obxi'ā xi mi pe'tsa ndunthi ya uā'obxi. Ne 'nara pa xi 'nitho bi ma bi hyonga 'raya mēfi.

2 Y bi gohui ra cohi nuya mēfi gue da gu'tuabi nú'ā taha 'nara memapa. Nepũ bi mehni da mpefi ja yá uā'obxi.

3 Y mi nzūnga guto bi ma ma'na'qui bá honga ma'ra ya mēfi ne bi zudi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi.

4 Ne bi 'ñembabi: “¿Ha hinguí ne gui faxcahũ ra 'befi ne ga ju't'ahũ nú'ā rí 'ñepi gui taha?” Nepũ nu'ũ bi mēui 'bestho.

5 Nepũ mi nde ma pa nura 'ñøhø bi ma ma'na'qui bá honga ma'ra ya mēfi, nepũ ngu nzūnga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mēfi ne bi ncohui da gu'tui nú'ā rí 'ñepi.

6 Ngu nzūnga cāt'a bi ma ma'na'qui ne bi nthēui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi 'ñembabi: “¿Hanja guí 'bathũua gatho ra pa? ¿Ha gue otho ri 'befihũ?”

7 Nu'ũ bi dađi ne bi 'ñembi: “Ngue'ā hinto xa 'racje ra 'befi.” Nura hmu bi 'ñembabi: “Nu'bü faxcahũ ra 'befi nepũ ga ju't'ahũ nú'ā rí 'ñepi gui taha.”

8 Ha nu mi yũ ra hyadi nura hmu bi 'ñemba ra 'betri: “Zohna gatho ya mēfi, ne gatho gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi 'met'o nú'ũ bi yut'a 'mefa, nepũ 'mefa gui ju'tuabi nú'ũ bi yut'a rá mudi.”

9 Ha nu mi zøhø nú'ũ xqui yut'a ra 'befi nzūnga cāt'a nde, nu'ũ bri ju'tuabi maxøgue 'na pa.

10 Ne mi zøhø nú'ũ xqui yut'a ra 'befi desde mi xudi, nu'ũ mi hu yá mui gue ma xa dāhā ma'na ndunthi, pe nu'ũ bri

ju'tuabi mahyegui ngu nú'x xqui yut'a mi nde.

11 Y nu mi hñanga yá thaha, xi bi bø yá cue co ra hmu,

12 ne bi ñembi: “Núyá bi yut'a 'mefa ne hønse 'na ora bi mpefi ne gá ju'tuabi ngu nú'a dí taha, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi.”

13 Nu'bú ra hmu bi ñembabi 'na de gue'u: “Xi'ague, ¿ha gue dí ø't'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohü ra cohi gue ga ju't'a nú'a taha 'nara memapa?”

14 Hñaxa nú'a rí ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyü bi yut'a 'mefa ngu nú'a gá taha ngue'a dá ne dá ø't'e njabü.

15 ¿Ha go ma gui hñagaguigüe nú'a ga ne ga ø't'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thaha ri mimefiui ngue'a nuga drá hoja'i con guehyu?”

16 Ngue'a nu'x dri 'befa go gue'u dya müdi, y nu'x ya müdi go gue'u da 'mefa. Ndunthi da ts'ofó, pe ts'atho nú'x xa thahni.

Ra Jesu bi yopa mā de rá du

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

17 Nepü ra Jesu bi ma pa Jerusale, ne de má ñü bi 'ueque 'nambü nú'x 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi ñembi:

18 —Pahü gue nu xcrá tsøñhü Jerusale, ja ma dra jüni Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'ye ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'x ma da hyøxa ra thai pa da tho.

19 Nepü ma da 'yent'ua ja yá 'ye nuya ja'i hingyá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopante'a ma'na'qui.

Rá nana ra Cobo ne ra Xuua bi

'yapa 'nara favo ra Jesu

(Mr. 10:35-45)

20 Nepü rá nana ra Cobo ne ra Xuua yá t'x ra Sebedeo, bá ñouí

yá t'x habü mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñahmu pa da 'yadi nú'a mi beni da 'yadi nú'a ra 'behña.

21 Nu'bú ra Jesu bi ñemba nura 'behña:

—¿Te rá 'be guí ne gui 'yadi?

Nepü ra 'behña bi dadi bi ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'x da hñudi con gue'e nu xcrí ndá, 'na da hñudi ja ri ñei ha nu ma'na ja ri ngaha.

22 Nu'bú ra Jesu bi datuabi nú'a ra 'behña ne bi ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahü nú'a guí ahü. ¿Ha guí hanthü guí tsethü ya ts'othogui ngu nú'a ma ga tsetiga?

Nu'x bi dadi:

—Haha, da za ga tsethe nehe.

23 Nu'bú ra Jesu bi ñembabi:

—Xi majuani ma gui thohü nehe ya ts'othogui ngu nú'x ma ga thoguiga, pe nu'a guí nehü gue gui hñudihü ja ma ñei ne ja ma ngaha, hingo tsa ga mangá. Numa Dada ha, go gue'a tsa da mā ne padi to'o ma da umbabi nuya hudi'x.

24 Nu mi badi nú'x má 'ret'a ya nxadi de nú'a te xqui 'yadi nú'x má yoho ya nxadi mri ncu, nu'bú bi bø yá cue'x co nú'x yoho mri ncu.

25 Nepü ra Jesu bi zofó yá nxadi ne bi ñembi:

—Guí pahü gue nuya ndá de ja ya hnini, nu'x go ri dāma ñexase pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfats'i'x ø't'e njabü nehe.

26 Pe nu'ahü oxqui njahü. Ngue'a 'bü 'na de gue'ahü gui nehü gui ndanguihü, mahyoni gui 'megohü.

27 Ha nu'a tó'o ne gue go dra müdi de gue'ahü, nu'á go gue'a mahyoni da 'meço.

28 Gui njahü ngu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nú'á himbá ehe pa da ñe ya 'bego, nu'á bá ehe pa go bi 'meço, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda*(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)*

²⁹Y de mi bonga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi deni'ü.

³⁰Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yøde'ü gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'ü'i ra nda Davi, huegaguihe.

³¹Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda sigui da mafi hmaha. Pe nu'ü ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'ü'i ra nda Davi, huegaguihe.

³²Nu'bú ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'ahü?

³³Nu'ü bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne gui xoga ma dahe, Ndada.

³⁴Nu'bú ra Jesu xi bi huequi'ü, ne bi hñu'tsua yá 'ye ja yá da, ne nu'ü 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepü nu'ü bi deni'ü.

Ra Jesu bi yüt'a Jerusale*(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)*

21 ¹Nu mi zøni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'øhø 'bo Olivo ya mi guetbø pa Jerusale, nú'ü bi mehna yoho yá nxadi da 'met'o,

²ne bi 'ñembabi'ü:

—Rí maha pa nuna t'üca hnini bí jani. Ha nu xcrí tsøñhøni ma gui tsuhøni 'nara zi burru di thatni ne dri zi rá bñtsi. Xcrí tsuhø güi xo'thü ne güi tsincahø gathø yoho.

³'Bü di 'bøpü 'na, ne da nja te da xi'ahü, 'ñembabi'ü njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'bú nura ja'i 'bestho da ho'ahü güi tsincahø.

⁴Gathø bi njabü pa bi nja ngu xqui mangu rá 'mehni Ajuü bi 'ñena:

⁵Rí maha Jerusale nú'ü ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphü ya mengu de guehni:

“Ndi hyanthü bra 'ñehni ri Ndahü, e da zü'ahü, ne hingrá 'ñets'i ngue'ü bra tøgue 'nara zi t'übru rá bñtsi 'nara burru nú'ü ya pa ra ndu.”

⁶Nu'bú yá nxadi bi ma ne bi 'yøt'a nú'ü xqui 'bøpabi.

⁷Nepü bá tsimpabi nú'ü ra zi burru mri 'ñoui rá bñtsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'ü, nepü ra Jesu bi tøgue.

⁸Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hanca yá pat'i pa mi pøgue ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yeza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñu.

⁹Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'bøfa, mi mafi'ü ne mi ena:

—¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'ü ra nda Davi! ¡Ajuü da japi núni xpá mehni pa da nda ja guecju! ¡Xá nsunda Ajuü bí 'bui mahets'i!

¹⁰Y ngu bi yüt'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthøxni ya ja'i ne mri 'ñémbabi'ü 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bü?

¹¹Nu'bú nú'ü to'o mi deni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mehni Ajuü ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ü mri mpa mbo ra ndanija*(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)*

¹²Nepü ra Jesu bi yüt'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gathø nú'ü to'o mri mpa ne mri ntaí, ne bi pñnts'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi pñnts'ua yá thuhni ya ma domitsu.

¹³Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofø gue ma ngu ra ngu dega søcambeni, pe nu'ahü xcá 'yøt'athohü ra ngu dega mfe.

¹⁴Ne mi 'bühni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ü bi joni habu mi 'bai ra Jesu, y nu'ü bi 'yøthe'ü, ne bi 'ñani.

¹⁵Ha nuya nda gá macja ne ya

xahnate de ra ley bi hyanda nuya d̄anga t'òt'e bi 'yòt'a ra Jesu. Ne bi 'yòde nuya bàtsi mi mafi ja ra nd̄anija ne mi eñ'u: “¡Xá nsunda rá ñehe rá T'u ra nd̄a Davi!” Nu'bú nuya nd̄a gá mac̄ja ne ya xahnate de ra ley xi bi b̄o yá cue'u.

16 Ne bi xipabi ra Jesu bi ñembi:

—¿Ha gue hingú øde nú'a te m̄anga nuȳu ya bàtsi?

Nu'bú ra Jesu bi d̄atuabi'u ne bi ñembi:

—H̄aha, dí øde. Xi nu'ah̄u ¿ha gue hinxcá h̄ñe'th̄u ja ra M̄aca T'ofò hab̄u ena njaua?:

Asta ya bàtsi ne ya 'uene nú'u ts̄utho,

Ajūa bi 'yòt'e pa bi x̄ocambeni'a xi xá h̄ño.

17 Nu'bú ra Jesu bi zoguini ya nd̄a gá mac̄ja ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

**Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara
'bai gá igo**

(Mr. 11:12-14, 20-26)

18 Rá hyax'a bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñu bi z̄a ra thuhu.

19 Y ja rá hyo ra 'ñu bi hyandi mi 'bahni 'nara 'bai gá igo, ne bi ma pa hab̄u mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihm̄a, pe hinte mi t̄ogue ni 'na, h̄onse yá xi mi c'amtho. Nu'bú bi ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'm̄u ma da n̄ogue ri igo.

Y 'bestho nura ora'a bi 'yot'a nú'a ra 'bai gá igo.

20 Y nu mi hyanda ya nxadi nú'a xqui nja, xi bi 'yò ne bi ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?

21 Ra Jesu bi d̄atuabi ne bi ñembi:

—Xi majuan̄i dí xi'ah̄u, 'b̄u xi gri pe'tsh̄u ndunthi ra jamfri ne hingri d̄uh̄uh̄u, nu'bú da za gui 'yòth̄u ya t'òt'e ngu núna dá øt'e. Nehe da za

gui ñemf̄u nuna ra t'òh̄ø da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi.

22 Gatho nú'a gui 'yadihu ne gui camfrihu, gatho da za gui h̄ñañhu.

**Ra Jesu bi t'ambabi te ma
nsequi mi h̄a**

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23 Nep̄u ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nd̄anija Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni hab̄u mi 'bai'a yá nd̄axjua nd̄a ya xodyo ne ya nd̄a gá mac̄ja, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'mehni'i pa gui 'yòt'a nuya ya t'òt'eya? ¿To'o bi 'ra'a nsequi pa gui 'yòt'a njab̄u?

24 Nu'bú ra Jesu bi d̄adi ne bi ñembabi'u:

—Nequi ma ga øt'ah̄u 'nara nt'ani. Nu'b̄u gui xic̄j̄u, nequi ga xi'ah̄u to'o rá 'mehni'gui pa dí øt'a njaua.

25 Xi nú'a ra sistehe mi øt'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a ¿to'o go bá pehn'a, Ajūa o ya ja'i?

Nu'bú nu'ú bi m̄adi bi ñámbase'u ne mri ñémbabi:

—¿Te ga th̄atuah̄ubya? Nu'b̄u ga emf̄u gue Ajūa go bá pehni, nu'bú nu'á da ñengaguihu: “Nu'bú ¿hanja hingá camfrihu nú'a mi mañ'a?”

26 Ha nu'b̄u xi ga emf̄u gue ra Xuua go bá pehna ya ja'i, nu'bú nu'ú da nja te da 'yòtcahu, ngue'a gatho'u beni gue ra Xuua go mrá 'mehni Ajūa.

27 Nu'bú ya nd̄a gá mac̄ja ne ya nd̄axjua nd̄a bi d̄atuabi ra Jesu ne bi ñembi:

—Hindí pah̄e.

Nu'bú ra Jesu bi ñembabi:

—Nequi hinga xi'ah̄u to'o bá pencagui pa dí øt'a nuya ya t'òt'e.

**Ra 'bede de yoho ya t'u bi
'behna 'befi**

28 Nep̄u ra Jesu bi yopa ñembabi ya nd̄a gá mac̄ja:

—¿Te guí nuhmaguehú? 'Nara 'ñòhò mi pe'tsa yoho yá t'ú, ne bi 'ñemba 'na de gue'ú: “Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.”

29 Nu'bú nura t'ú'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hinga ma.” Pe 'mefa bi ntsò'mse ne bi ma ra 'befi.

30 Nepu ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'ú: “Rí ma ra 'befibya ja ra uá'obxi.” “Haha, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma.

31 Hangué de ri yoho ya t'ú, ¿nda'a gue'a bi 'yòtua nú'a bi 'bepabi rá dada?

Bi dadi ya nda gá macja ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'ú bi mehna rá mudi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuani dí xi'ahú gue ya daga 'yòt'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'ú ri 'bet'o que gue'ahú pa da yut'a ja rá hmada Ajuá.

32 Ngué'a ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'ñu't'ahú ra hñoja'i, pe nu'ahú hinga ne gá camfrihú nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga 'yòt'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú ha, bi gamfri nú'a bi mangua ra Xuua ne bi ñobri'ú. Pe nu'ahú masque gá hyanthú bi ñobri'ú, pe hinga ne gá ñobrihú y nixi gá camfrihú nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'omefi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

33 Nepu ra Jesu bi yopa 'ñemba ya nda gá macja:

—'Yòhú ma'na ra 'bede ma ga xi'ahú: Mi 'bú 'nara 'ñòhò xi mi pe'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'ú ja bi gaxni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nepu ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa habú da the'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra dò'ma huáhi.

Y nepu bi umba hñandi yá uá'obxi 'rayá mefi. Nepu nu'á bi ma yabú.

34 Ha nu mi nja ra nthuqui, nura me uá'obxi bi mehna 'rayá 'bego pa da c'a'tsa ya hyanthuáhi pa da hñanga

nú'a made mri 'ñepabi.

35 Pe nú'ú ya hyanthuáhi bi gumpa yá 'bego ra me uá'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi tædo.

36 Nepu rá ño'qui, ra me uá'obxi bi mehna ma'na ndunthi yá 'bego, pe nehe'ú bri jabu ngu bi t'òtuabi nú'ú yá mudi.

37 Rá ngats'i ra me uá'obxi bi mehna rá t'ú ne bi 'ñena: “Numa t'ú ha, ma da t'òte.”

38 Pe nu mi hyanda ya hyanthuáhi nura t'ú, nu'ú bi 'ñémbi 'na ngu 'na: “Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hohú pa go ga cohú nuya hai.”

39 Nu'bú ya hyanthuáhi bi gu ra t'ú ne bi guqui de ra uá'obxi, ne bi hyo.

40 Xi nura me uá'obxi, ¿te ma da 'yòtuabi nú'ú ya hyanthuáhi nu sta yopa mengui ja rá hai?

41 Nu'bú ya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me uá'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'ú, y nuya uá'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mefi. Ne nu'ú ha, ma da umba ra me uá'obxi made nú'a rí 'ñepabi.

42 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya nda gá macja:

—Ha gue hincá hñe'thú ja ra Mäca T'ofó nú'a mi mangua rá 'mehni Ajuá ma'met'o ne bi 'ñena:

Nú'a ra do bi fòthmabu 'na lado

nuya hyongu,

nubya gue'a ra mudi do de rá

nija Ajuá.

Y nuse'a go bi megui nura do'a

pa da hyò rá nija,

ne dí hanthú gue xi rá nsunda

nú'a bi 'yòt'e.

43 Hangué dí xi'ahú gue ma da thán'ahú nú'a ra ts'edi guí pe'tshú pa guí cuthmáhu ja rá hmada Ajuá, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i nú'ú to'o ma da 'yòtua nú'a da 'bepabi Ajuá.

44 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da ze'mi da qu'e'ti.

45 Y nu mi 'yøde ya nda gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'ú.

46 Hangué nu'ú mi ne da gũh̄ma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i mi beni gue ra Jesu go 'nará 'mehni Ajuá.

Ra 'bede de ra nthati

22 1 Ra Jesu bi yopa zofo ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

2 —Ra Nda de mahets'i ma ga h̄yecuah̄u ngu 'nara nda bi 'yøt'a 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'ú.

3 Bi mehna yá 'bego pa da tsi nú'ú mi thø'mi da 'm̄u ja ra ngo. Pe nu'ú himbi ne bi 'm̄hni.

4 Nep̄u nú'a ra nda bi mehna ma'na'qui ma'ra yá 'bego ne bi 'ñembi: “Bá xiph̄u nú'ú to'o dí tømhe gue ya stá h̄ñocje, ne ya stá hohe ya ndamfri ne ma'ra ya hnoça mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemf̄u da 'ñehe ra ngo.”

5 Pe nú'ú to'o mi thø'mi hingo bi jamasu nú'a bi xipa nuya 'mehni, 'na bi mada ra 'befi ja yá huah̄i, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'befi ja ra hnini,

6 ha nu ma'ra bi gũmpa yá 'mehni ra nda, bi na'mbi nep̄u bi hyo.

7 Ha nu mi baði ra nda nú'a te xqui t'ø'tuabi yá 'mehni, xi bi bø rá cue. Hangué nu'ú bi mehna yá soldado pa bi hyo nú'ú ya hyote, nep̄u bi ts'a'tuabi yá hnini'ú.

8 Nep̄u ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe nú'ú to'o ndí tøm̄i himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha.

9 Hangué nubya grí maha ja ya da'ñu, ne bá tsih̄u gatho nú'ú gui tsuh̄b̄u.”

10 Nu'bú bi ma ya 'bego bá munts'a gatho nú'ú bi zædi ja ya 'ñu, ya ts'o'm̄ui ne ya hoja'i. Njab̄u bi ñuxa nura danga ngu hab̄u bi nja ra ngo.

11 Nu'bú ra nda bi yut'a mbo hab̄u mi ja ra ngo pa bi zengua nú'ú xqui

zøhø. Ne bi hyanda 'na mi 'buhni nú'a hinxqui hye ra he dega ngo.

12 Hangué nu'ú bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cut'iuá hinga he nú'a ra he dega ngo?” Pe nu'ú hinte bi daði.

13 Nu'bú ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Tha'tuah̄u yá ua ne yá 'ye nuna ja'i, ne bá føthub̄u møte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

14 Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'ú bi 'ñembi:

—Ngue'a ndunthi da ts'ofø, pe ts'atho nú'ú xa thahni.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Nu'bú nu mi 'yøde ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njæqui pa bi m̄ambi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya.

16 Nu'bú bi mehna yá mfsats'i'ú mahyegui co 'rayá mfsats'i ra nda Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

—Xahnate, dí pahe gue nu'i guí manga nú'a majuañi, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya ja'i.

17 Hangué dá e ga an'ah̄e te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

18 Pe ra Jesu bi batuatho yá ts'omfeni'ú, hangué bi 'ñembi:

—Nu'ah̄ú 'nagyá yohmih̄u, ¿pa te guí xaxcah̄u?

19 'Ñutcah̄ua nú'a ra boja adi ra nda Cesa.

Nu'bú nu'ú bi 'ñutuabi nú'a ra boja mi adi.

20 Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi núna huxcua ja ra boja, ne te rá 'be mangua?

21 Ha nu'ú bi daði ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umf̄u ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi'a, y nehe umf̄u Ajuá nú'a rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yøde njabũ'u, xi bi 'yø nts'edi. Nepũ bi zohni ra Jesu, bi ma'u.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Nú'a ra pa'a, bi zøhø habũ mi 'bũ ra Jesu 'raya saduceo nú'u mi camfri gue hinda yopa nte nú'u xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24 —Xahnate, ra Moise bi m̄ gue 'bũ 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará b̄tsi, nu'bú 'na de gue nú'u yá cu nú'a ra 'ñøhø bi du da nth̄atui nú'a ra 'behñ̄a bi gohi sehe pa da pøtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua ya b̄tsi pa da thu'mbabi rá thuhu ndu rá cu.

25 Nuje dá p̄he yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'a rá m̄di bi nth̄ati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara b̄tsi. Nepũ 'mefa nurá 'behñ̄a bi nth̄atui 'nará cu ndu rá dame.

26 Nehe bi du nú'a rá ñoho ra 'ñøhø, nehe nú'a rá hñu, ne bi njabũ gatho nú'u yoto ya 'ñøhø bi nth̄atui 'nadra 'behñ̄a, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho nú'u yoto.

27 Y rá ngats'i bi du ra 'behñ̄a nehe.

28 Nu'bú xi sta yopa nte gatho nú'u xa du, ¿to'o xi majuani drá 'behñ̄a nú'a ra 'behñ̄a bi nth̄atui gatho nú'u yoto ya 'ñøhø mri ncu?

29 Nu'bú ra Jesu bi d̄atuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihũ ngue'a hinguí p̄hũ ra M̄aca T'ofu nixi rá ts'edi Ajuã.

30 Ngue'a nura pa da yopa nte nú'u xa du, ya hinda ma da nth̄ati ya ja'i, ngue'a nu'ú ma da nja ngu ya enx̄e nú'u bí 'bui mahets'i.

31 Pe de nú'a rá ñoho ra 'm̄ui, ¿ha gue hinxcá hñe'thũ nú'a bi m̄anga Ajuã ne bi 'ñena?:

32 “Nuga go rá Ajuãgui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuã go gue'a ra

Ajuã de nú'u te, hingue de nú'u xa du. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuã.

33 Ne nu mi 'yøde ya ja'i nurá nt'utuate ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmanda nú'a ma'na ra d̄angui

(Mr. 12:28-34)

34 Nu mi b̄adi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bú bi munts'i'u pa da nu te da 'yøt'e.

35 Nepũ 'na de gue'u mrá xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

36 —Xahnate, ¿nda'a gue'a ra hmanda ma'na ra d̄angui de gatho nú'u ya hmanda huxa ja ra ley?

37 Ha ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñembi: —“M̄adi Ajuã ri Hmu con gatho ri m̄ui, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.”

38 Nuna go guehna xi ra d̄angui ne ra m̄di hmanda.

39 Y nurá ñoho ra hmanda ngut'atho, nú'a ena gui m̄adi ri miqu'eiuu ne gui su ngu grí nsu sehe.

40 Ne gatho nú'a bi m̄anga ra Moise ja ra ley, ne nú'a bi m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuã, ne nuya yoho ya d̄anga hmanda, go ri 'natho.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'u ra nd̄a Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

41 De mi 'buhnitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, 42 ne bi 'ñembabi:

—Xi'ahũ, ¿te xi guí m̄añhu de ra Cristo rá 'mehni Ajuã nú'a ma da nd̄a? ¿To'o guí emfũ gue rá t'u'a?

Ya fariseo bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Rá t'u ra nd̄a Davi.

43 Nepũ ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'bú ¿hanja ra Davi po rá ts'edi ra M̄aca Nd̄ahi bi m̄ gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi 'ñena:

44 Ajuꝯ ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de nja'ti ri ua.”

45 Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bu ꝯhanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

46 Nu'bu ya fariseo himbi za te bi dadi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'ua himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

23 ¹ Nepu ra Jesu bi zofo yá nxadi ne ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

² —Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley u't'a'ihu te rí bõni da manga ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise.

³ Hangué gatho nú'a da xi'ahua 'yø'tehua, ne ostí ma da zabi'ihu gui 'yø'thu. Pe nehe oxqui tenbahu yá ts'o'befi'ua. Nu'a udi'ua gue'a xá hño, pe nu'ú hingo øt'e nú'a udi'ua.

⁴ Nu'ú tutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñu, pe nu'ú ni ts'ua yá mfats'i.

⁵ Nu'ú øt'a yá 'befi ja yá thandi ya ja'i pa da pønga yá hmi, asta cueta ya t'ofu ja yá de ne tsuta ya pants'a xifri ja yá 'ye y ja xa nt'ofoni 'raya xeni de ra Maça T'ofu, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho.

⁶ Nu'ú de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya mudí hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu.

⁷ Nu'ú ri ho dra zenjua ja ra tai co ndunthi ra t'equ'ei, ne ri ho da t'embabi gue go gue'ua xi ya hoga xahnate.

⁸ Pe nu'ahú oxqui hohu to'o da 'ñe'ts'a ri nsuhá da 'ñeñ'ahú gue go

gyá xahnatehu, ngue'a gatho'ihu grí ncuha, ne 'natho ri xahnatehu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuꝯ pa da nda.

⁹ Y nixi nú'ua to'o xahn'a'ihu nuua ja ra ximhai, oxqui emfu gue go gue'ua ri dadahu, ngue'a 'natho ri Dadahu 'bui, y nú'a go gue'a bí 'bui mahets'i.

¹⁰ Y nixi oxqui ma gui hohu da t'eñ'ahú gue go gyá ndahu, ngue'a 'natho ri ndahu 'bui, y nú'a go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuꝯ pa da nda.

¹¹ 'Bu 'na de gue'ahú da ne to'o da ndangui, mahyoni go gue'a dri 'begohu.

¹² Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexasebya, 'mefa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'mefa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Ajuꝯ.

¹³ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xcá co'thu ra gosthi pa hinto da yut'a ja rá hmanda Ajuꝯ, nixi guí cuthu, ha nixi guí hophu to'o da yut'i.

¹⁴ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Xi grí xadihmahu ja ri nijahu ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte guí øthu, pe 'nagya yohmihu ngue'a guí hanbahu yá ngu ya 'bente viuda, hangué Ajuꝯ ma'na ma da castiga'ihu.

¹⁵ ¡Nú'ahú xahnatehu de ra ley ne nú'ahú gyá fariseohu, 'nagya yohmihu, huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Nu'ahú grí mahua grí mahuni guí hoñhu ya ja'i pa gui 'ñutuabihu nú'a ri jamfrihu, y nu'bu ya bi gamfri'ihu, nu'bu ma'na guí ts'ocuahú yá mfeni, ne ma'na ya gá 'yenthú ja ra nidu ngu nú'a habu grí maha nehe.

¹⁶ ¡Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmahu ra 'ñu, pe nixi guí pahú habu grí maha nehe, huecate'ihu ngue'a ma xi

dra castiga'ihũ! Ngue'a guí eñhũ gue 'bũ 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'bũ da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'bú hã, guí eñhũ gue ri muui nú'a bi jura. 17 ¡Nagyá 'bemfenihũ, ya xcá 'behũ ra 'ñũ! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro.

18 Nehe guí eñhũ gue 'bũ to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'bũ da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'bú hã guí eñhũ gue ri muui nú'a bi jura.

19 ¡Nagyá 'bemfenihũ, ya ma'na xcá 'behũ ra 'ñũ! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a.

20 Hangué nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue hõnse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe.

21 Ne nu'a tó'o ri jura po ra nija, hingue hõnse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Ajuã ngue'a nu'a ja 'buhni'a.

22 Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue hõnse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Ajuã ne por guese Ajuã ngue'a go gue'a rá hudi'a.

23 ¡Nú'ahũ xahnatehũ de ra ley ne nú'ahũ gyá fariseohũ, 'nagya yohmihũ, huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Nu'ahũ guí 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuã de nú'a guí tãhũ 'bũ guí pahũ ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øthũ nú'a ma'na mahyoni ngu manganã ra ley, hinguí udihũ ra hoga'mui, nixi otho ri nthecatehũ, ne hinguí øthũ nú'a guí mañhũ.

24 Nu'ahũ guí ne gui 'ñuhmãhũ ra 'ñũ, pe nixi guí pahũ habũ grí maha nehe. Nu'ahũ guí njahũ ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'uca zu'ue, pe sta zi, tut'atho ya ðanga zu'ue, y nixi bi za te 'be bi dut'í.

25 ¡Nú'ahũ xahnatehũ de ra ley ne nú'ahũ gyá fariseohũ, 'nagya yohmihũ, huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Guí njahũ ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xũqui hõnse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njabũ mbo ri mfenihũ nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndustehũ ne gyá ts'o'yohũ.

26 'Nagyá godahũ. Hyehũbũ 'met'o ya ts'omfeni pa njabũ strá nt'axi'ihũ ne pa da za gui 'yøthũ nú'a xá hño.

27 ¡Nú'ahũ xahnatehũ de ra ley ne nú'ahũ gyá fariseohũ, 'nagya yohmihũ, huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Guí njahũ ngu ya pantyo xi xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá ðama nts'o.

28 Hangué nu'ahũ guí njahũbũ nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ihũ pe guí beñhũ ya ts'omfeni ne gyá yohmihũ.

29 ¡Nú'ahũ xahnatehũ de ra ley ne nú'ahũ gyá fariseohũ, 'nagya yohmihũ, huecate'ihũ ngue'a ma xi dra castiga'ihũ! Guí jamasubihũ yá pantyo nú'ũ yá 'mehni Ajuã xa du, ne guí çathũ mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du.

30 Ne guí eñhũ: "Nu'bũ ya gra 'buhmãhe nuya pa'ũ, nu'bú hinstá faxhe ndu ma xitahe pa xa hyopa nú'ũ yá 'mehni Ajuã."

31 Hangué nu'ahũ guí mansehũ gue go gue'a'ihũ gyá t'ũhũ de nú'ũ to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuã.

32 Hangué nú'a hingo bi juata ndu ri xitahũ, ma go gui juadi gui 'yøthũbya.

33 ¡Nu'ahũ guí njahũ ngu ya qu'eñã, hinguí ma gui c'othũ de ya ðanga ugui nú'ũ ma gui thohũ ja ra nidu!

34 Ma ga pehn'ahũ ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya bãmhyã ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'ũ ma gui hyohũ, nu ma'ra ma gui tsuthũ ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma gui na'mbabihũ ja ri nijahũ, ne hinhyabũ ma gui hophũ da 'mũ'ũ.

35 Y njabũ ma go gui juthũ nehe de nú'ũ ya hoja'i xa tho, bi mũdi co ra Abé asta ra Sacaría nú'á mrá t'ũ ra Berequía. Nura Sacaría go gue'á gá hyohũ mbo ri nijahũ guetbũ ja ra ata.
36 Xi majuani dí xi'ahũ gue nu'ahú ma go gui tuxhũ gatho nuya thaiya.

**Ra Jesu bi du rá mũi po
ya me Jerusale**
(Lc. 13:34-35)

37 Nu'ahũ me Jerusale, guí tẽdohũ ne guí hophũ yá 'mehni Ajuá nú'ũ bí pehn'ahũ. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahmá'ihũ ngu 'nara zi øni huixa yá zi t'ũ'ni, pe nu'ahú hingá nehũ!

38 Nu' bú nuri nguhũ ma da gose.
39 Ngue'á dí xi'ahũ gue ya hingui ma gui yopa hyandgaguihũ asta hinga yopa pengui. Nu' bú hã, nu'ahú ma gui 'ñeñhũ: “Xá nsunda nú'á to'o bá pehna Ajuá pa da ndã ja guecju.”

**Ra Jesu bi mã gue da
nhuata ra ndãniã**
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

24 1 Nepũ ra Jesu bi bøni de ra ndãniã, ne ya mi 'ba'ñũ'á yá nxadi bi e bi zudi pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndãniã.

2 Nu' bú ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:
—Xi majuani dí xi'ahũ, gatho nuya nguyũ ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do mañã co ma'na rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai
(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 De guehni bi ma ra Jesu co yá nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huhni ra Jesu. Nepũ bi joni yá nxadi pa bi 'yamba seh'e'á ne bi 'ñemi:

—Dí ne xi gui xicje ha'mũ ma da nja nú'á gá mã, ne te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga pahe gue ya ma gui yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga pahe ha'mũ rá uadi ra ximhai.

4 Nu' bú ra Jesu bi ðatuabi ne bi 'ñemi:

—Jamahũ oto sti ma da hya'ahũ.

5 Ngue'á ma da 'ñehe ndunthi nú'ũ to'o di ñã de ma thuhu ne di eñ'ũ: “Nugui go drá Cristo bá pencagui Ajuá pa ga ndã.” Y njabũ ma da hyat'a ndunthi ya ja'i.

6 Nehe ma gui 'yødehũ da hmã de ya tuhni nú'ũ ya ja, ne nú'ũ hingui jatho. Pe nu'ahú osti ma da du ri mũihũ, ngue'á pe'tsi te da njabũ. Pe hingo gue'á rá uadi ra ximhai ngue'á ri 'betho ma'ra te da nja.

7 Ngue'á ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra ðanga thuhu ne ya ðanga hñeni, ne ma da nja ya mbimhai habũraza.

8 Y gatho nuya dumũiya, guehya ya mũdi ugui.

9 Nú'ũ hingyá gamfri ma da gu'ahũ da nap'ahũ o da hyo'ahũ, ne toraza da tũsa'ihũ ngue'á xcá camfriguihũ.

10 Ha nuya pa'ũ ndunthi ma da 'bedi yá jamfri, ne ma da 'ñũtsa 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da yá miqu'eiu.

11 Y ma da 'mũ ndunthi ya hyate ðadi, da 'ñena gue go xuá mehna Ajuá, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i.

12 Ndunthi ya ja'i ma da 'bedi ra hmãte ngue'á ma'na xi ma da ndãngu ra ts'oqui gatho ja ra ximhai.

13 Pe nu'á tó'o hinda 'uegue de Ajuá, nú'á go gue'á ma da mpøhø.

14 Ma da nt'øde ra noya gue ra Ndã de mahets'i ma da 'ñehe pa da ndã. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá ngũni ra ximhai pa njabũ da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nepũ de gue'á ja dí uadi ra ximhai.

15 Ra Dañe nú'á mrá 'mehni Ajuá bi 'yofo de nú'á ra ts'ot'øt'e ma da nja mbo ja ra ndãniã de Jerusale pa da nts'onga ra ndãniã. —Nu'á tó'o da hñe'ta nuna t'ofonã mahyoni da

baði xá hño te ma.— Ha nu xcrí hyanthũ da t'øt'a njabũ mbo ra ndañija, nu'bu njabũ gui pahũ gue ya bi zø ra ora.

16 Nu'bu nu'ahũ me Judeahũ, ma gui 'bathũ grí maha ja ya t'øhø.

17 Y 'bũ gri 'yohũ ja rá patio ri nguũ, oxqui ma gui cũthũ 'met'o pa te gui hñaxhũ, ngue'a mahyoni gui ðama maha.

18 'Bũ gri 'yohũ ra 'befi ja ya huahĩ, oxqui penjũ ja ri nguũ pa gui hñaxa ri hehũ.

19 Huecazite nú'ũ ya 'behñã di da'thi ne dya nzũ nuya pa'ũ.

20 'Yaphũ Ajuã gue nú'a ra pa xcrí 'bathũ, hindi ta ya tse nixi dra pa dega tsaya.

21 Ngue'a nuya pa'ũ ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'ũ hinhya'mũ xa hnequi desde bi mũdi ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa nja ma'na'qui.

22 Ajuã ma da 'yøt'e pa hinda njabũ ndunthi ya pa, ngue'a nu'bu da njabũ ndunthi ya pa, nu'bu da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuã ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'ũ ya pa dega ts'othogui.

23 Nu'bu 'na to'o da 'ñeñ'ahũ gue nuua ja 'bũcua ra Cristo nú'a bá pehna Ajuã pa da ndã, o bí 'bui ringuehni, oxqui ma gui camfribihũ.

24 Ngue'a ma da 'mũ 'raya ja'i da 'ñena gue go di gue'ũ ra Cristo nú'a bá pehna Ajuã pa da ndã, ne ma da 'mũ ma'ra ya hyate baði. Nú'ũ ma da 'ñudi ndunthi ya ðanga nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi majuãni pa da hyat'a ya ja'i, ne da nehma'ũ da hyat'a ya gamfri nehe.

25 Ya stá 'bet'o'ihũ ra noya de nú'a ma da nja, hangue ostí ma da tha'ahũ.

26 Hangue 'bũ da t'eñ'ahũ gue ra Cristo bí 'bui ja ra mbonthi, oxqui ma gui mahani. O 'bũ da t'eñ'ahũ: “Ndi bá ehũ ja 'bũcua mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribihũ.

27 Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e

bi Nja'i xcrá thamfrihũ da ðama zøhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huei ri yot'a mbøxyadi ne asta yøhyadi.

28 Nuya pa'ũ ma da nja ngu ya pada ri munts'i habũ 'beni nú'a te xa du.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 Ngu da thogui nuya pa'ũ dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mexuui ra hyadi, ne ra zana hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi.

30 Nepũ ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zøhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne co rá nsunda pa da e da ndã.

31 Ma da nt'øde 'nara trompeta, nepũ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxẽ gatho ja rá ngũni ra ximhai pa da munts'a gatho nú'ũ xa huahni'a.

32 'Yøhũ nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcrí hyanthũ gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bu gui pahũ gue ya ma da zøhø ya pa dega pahyadi.

33 Hangue nu xcrí hyanthũ da nja gatho ngu nú'a dí xi'ahũ, pahũ gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya ma ðua yopa pengui.

34 Xi majuãni dí xi'ahũ gue gatho nuya ma da mũdi da nja ante da du nuya ja'i 'bũibya ja ra ximhai.

35 Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mũ da uadi, ma da nja pa nzantho.

36 Ni 'na hinto paði ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'a, nixi ya enxẽ bí 'bũ mahets'i hingui paði, hønse ma Dada ha, go paði ha'mũ da 'ñehe.

37 Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'ũ ya pa de ra Noé.

38 Nuya pa'u ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi øt'anthati ngu xi yá nzai. Mi øt'a njabu asta nú'a ra pa bi yat'a ra Noé ja ra danga motsa nú'a xqui hyoqui.

39 Nepu mi damfri'u bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho nú'u ya ts'oja'i. Ma da njabu nehe nú'a ra pa rá yo'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

40 Nuya pa'u, 'bu yoho ya 'ñhø di 'yo ra 'befi 'nadbü ja ra huahi, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'u, ha nu ma'na da gohni.

41 'Bu yoho ya gani di 'bu 'nadbü, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'u, ha nu ma'na da gohni.

42 Hangue ndø'mhu, ngue'a hinguí pahü ha'mü ma da zøhø ri Hmuhü.

43 Ya guí pahü, 'bu 'nara me ngu di pahmä te ma ora da zøhø 'nara be, nu'bú hinda 'ñaha'a pa hinda hopa ra be da xocua rá ngu pa da bepabi.

44 Hangue ne'ahü xi da ndø'mhu, ngue'a xcrí thamfrihu da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego (Lc. 12:41-48)

45 Nu'a tó'o ra hoga 'bego ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'ye rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'ye ya 'bego nú'u hoqui te da ts'i ora mahyoni.

46 Nu'bú xi da johya nú'a ra hoga 'bego nu sta zøhø rá hmu da zudi di øt'a ngu nú'a rí 'ñehe.

47 Xi majuani dí xi'ahü, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a ra 'bego pa da supa gatho nú'a te pe'tsi.

48 Pe xi'bu nura 'bego'a da bøni dra ts'o'müi y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da dama mengui,

49 nepu nu'a da müdi da na'mba yá mi'begoui, ne da ma da ñuniui ne da ntsiui ya tixfani.

50 Ha sta damfri da zøhø rá hmu nú'a ra ora hindi tø'mi.

51 Nu'bú nura hmu'a ma xi da ncue co

nurá 'bego'a, hangue da umba 'nara danga castigo, ne da mehna habü 'bu ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

25 ¹ Nurá yo'ñehe ra Ndä de mahets'i ma ga hyecuahu ngu ra 'bede de 'nara nthati bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thadi nú'a ra 'ñhø mi ma da nthati.

² Ha de nú'u 'ret'a ya nxutsi, cüt'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'u má cüt'a hinxqui hñoqui.

³ Ha nú'u cüt'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i.

⁴ Pe nu'u má cüt'a xqui hñoqui hā, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a ma'na.

⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthati, hangue gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi bi zü ra t'aha ne bi 'ñaha.

⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'ode 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: “¡Y xa 'ñecua núni ma da nthati, bá ehü gui thadihu!”

⁷ Nu'bú 'bestho bi nuhu gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi ne bi müdi bi tsøgue yá ñot'i.

⁸ Ha nú'u cüt'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'u má cüt'a xqui hñoqui: “Xøcje ts'u ri zi aceitehu ngue'a ya huet'atho ma ñot'ihe.”

⁹ Ne nú'u ya nxutsi xqui hñoqui bi datuabi nú'u má cüt'a ne bi 'ñembi: “Hina, hinga xe'ahe, xi'bu ga njahebü ngu'ahü. Ma'na xá hño grí maha gui tañhu habü bí 'ba. Bá tañhu pa gue'ahü.”

¹⁰ Pe de bi ma'u da danga ra aceite, nura ora'a bi zøhø nú'a mi ma da nthati. Nu'bú nú'u cüt'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yat'ui'u mbo habü mi ma da nja ra ngo dega nthati. Nepu 'bestho bi jot'a ra gosthi.

11 Ha 'mefa bi zøhø nú'ç ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñ'ç: “¡Xogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!”

12 Pe nú'a to'o mi ma da nthati bi ðatuabi'ç ne bi 'ñembi: “Xi majuañi dí xi'ahç gue hindí pa'ahç to'o'ihç.”

13 Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Hangué nu'ahç hñocjæ ne xi da ndø'mhç, ngue'a hinguí pa'hç te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bego

14 Nehe rá yo'ñehe ra Ndä de mahets'i ma ga hyecuahç ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bego. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yabç, ne bi zohna 'rayá nzai 'bego pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

15 'Na de gue'ç bi zocuabi çut'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndangui rá mfadi cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocubi. nepç ra hmu bi gç rá 'ñu bi ma.

16 Nú'a ra 'bego xqui ts'ocubi çut'a 'mo, nu'á bi ma bi pñnts'a nura boja'a ne bi ðahç má çut'a 'mo.

17 Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbexo, bi pñnts'a nú'a ra boja'a, ne bi ðahç má yo 'mo.

18 Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbexo, nu'á bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

19 Bi thogui ndunthi ya pa, nepç bi zøhø ra hmu bi 'ñut'uendaui yá 'bego.

20 Bi zøhø 'met'o nú'a xqui ts'ocua çut'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má çut'a 'mo xqui ðahç de nú'a xqui ts'ocubi, ne bi 'ñembabi: “Gá tsogagui çut'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má çut'a 'mo stá ðahç de nú'a gá tsogagui.”

21 Nu'bú ra hmu bi ðadi ne bi 'ñena: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra

boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá paði xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahç.”

22 'Mefa bi zøhø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi 'ñemba rá hmu: “Gá tsogagui yo 'mo, pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá ðahç de nú'a yo 'mo gá tsogagui.”

23 Nu'bú ra hmu bi ðadi ne bi 'ñembabi: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá paði xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahç.”

24 Pe nu mi zøhø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'á bi 'ñembabi rá hmu: “Nuga dí paði gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne guí xofo habç hingo xcá pot'i, ne guí munts'a ra trigo habç hingo xcá piqui.

25 Hangué nuga dá tsu'i, xi'bç ga tuxa ra thai, hangué dá ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua núna gá tsogagui.”

26 Bi ðadi ra hmu ne bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá ðahñe 'bego, 'bç guí beni gue dí xofo habç hingo stá pot'i ne dí munts'i habç hingo stá piqui, 27 nu'bú çha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yøt'e pa xa xu ma boja dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá ðahç ma boja núbya dá tsøhø?”

28 Nepç ra hmu bi 'ñembabi nú'ç to'o mi 'ñoui: “Hñambabihç nú'a ra boja dá tsocubi nuni ra ðahñe 'bego, ne umfç nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo.

29 Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'utho pe'tsi, nu'á da thambabi nú'a ts'ç pe'tsi pa ya hinte da me'tsi.

30 Hangué nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhç ne 'yenthç ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

Ra Jesu ma da hñç'mba nguenda ya ja'i de ra ximhai

31 Nu sta 'ñehe pa da ndä Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da 'ñoui gatho

yá enxe, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gatho rá nsunda.

32 Nuni ja ma da munts'ini gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai, y nura Nda ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi.

33 Nu'á ma da 'ba'ma ja rá 'ñei gatho ya zi deti, ne nu ja rá ngaha ja ma da 'bam'ni gatho ya t'axi.

34 Nu'bú ma da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá 'ñei: “Bá ehü nu'ahü xa jap'ahü ma Dada. Ma gui cuthübya nuni mahets'i habü bí manda ma Dada nuni habü xqui thoqui pa gue'ahü de ante da thoca ra ximhai.

35 Dí 'ñepi gui cuthüni ngue'á nú'bu mi tsuca ra thuhu, go gue'ahü gá 'racjü te dá tsi. Ne nú'bu mi tsuca ra nduthe, go gue'ahü gá 'racjü ra dehe dá tsi. Ne nú'bu ndí ne'ñu, go gue'ahü gá 'racjü ntsaya dá oxí.

36 Ne nú'bu mi otho te ga he, go gue'ahü gá 'racjü te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ahü gá ma gá c'ascahu.”

37 Nu'bú nú'u to'o xa 'yøt'e xá hño ma da dadi ne da 'ñena: “Ma zi Hmu'ihé, çha'mü dá hant'ahe gue mi tsü'a ra thuhu nepü dá 'ra'ahe te gá tsi? O çha'mü dá hant'ahe gue mi tsü'a ra nduthe nepü dá 'ra'ahe ra dehe?”

38 O çha'mü dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nepü dá 'ra'ahe ntsaya gá oxí? O çha'mü dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nepü dá 'ra'ahe te gui hye?”

39 O çha'mü dá hant'ahe ngrí hñeni o nguí ofadi nepü dá ma dá c'a'ts'ahé?”

40 Nu'bú ra Nda da datuabi ne da 'ñena: “Xi majuani dí xi'ahü gue nu'bu gá faxhü 'na de guehyü ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pahü gue go guecagui gá faxcahü.”

41 Nepü ra Nda da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá ngaha: “Nu'ahü 'uehü de gueque. Nu'ahü xa zü'ahü rá cue Ajuá, grí maha pa ja ra nidu habü zø ra tsibi pa nzantho, nuni habü xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'enxe.

42 Ngue'á mi tsuca ra thuhu pe nu'ahü hingá 'racjü te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahü hingá 'racjü ra dehe dá tsi.

43 Ne nú'bu ndí ne'ñu, nu'ahü hingá 'racjü ntsaya dá oxí. Ne mi otho te ga he pe nu'ahü hingá 'racjü te dá he. Ne nú'bu ndí hñeni ne ndí ofadi, nu'ahü hingá ma gá c'ascahu.”

44 Nu'bú nú'u ya ts'oja'i ma da dadi ne ma da 'ñena: “Ma zi Hmu'i, çha'mü dá hant'ahe mi tsü'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui hye o gá hñeni o gá ofadi, nepü hindá fax'ahé?”

45 Nepü ra Nda da datuabi ne da 'ñembabi: “Xi majuani dí xi'ahü, nu'bu hingá faxhü 'na de nuyü ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandihü, pahü gue go guecagui hingo gá faxcahü.”

46 Nu'bú nuya ts'oja'i ma da ma pa ja ra nidu habü da 'mü pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yøt'e xá hño ma da yut'a mahets'i habü bí ja ra te pa nzantho.

Ya ndá gá xodyo bi 'ñü'ti pa hanja da za da gü ra Jesu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

26 ¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mangua gatho nuya noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

²—Ngu guí pahü gue hønse yo pa ri 'bedi pa da t'øt'a ra ngo dega pasqua, ne nuya pa'u gue'bu ma dra da Nú'á To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

³ Ne nura pa'á bi mangua njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua ndá ya xodyo ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'u ja rá ngu ra Caifá nú'á to'o xi mrá danga ndá gá macja.

⁴ Nuni ja guehni bi 'ñü'ti'u pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gü ne da hyo.

⁵ Ne bi bense'u bi 'ñémbi'ü:

—Nubyá hinga ma ga øthü núna dí beñhü ga øthü ngue'á ra ngo, pa hinda ñants'a ya ja'i.

**'Nara 'behñā bi go'tsua ja rá ñāxu
ra Jesu 'nara hoga ñūni**
(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hnini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñāni de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø.

7 Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zonga 'nara 'behñā mi hā 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yūni xá cūhi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñāxu ra Jesu nú'a ra dehe'a.

8 Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi øt'a nú'a ra 'behñā'a, bi bø yá cue ne bi 'ñena:

—¿Hanja bri fantho nuna dehe xi rá mađi?

9 Nuna deheni xa za xa 'ba hmāhā, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmāhā 'nara mfats'i ya hyoya.

10 Nu'bú ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'ū ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí mañhū njabū de nú'a bi 'yøt'a nuni ra zi 'behñā? Nuni xa 'yøt'a 'nara hño pa guequi.

11 Oguí hyøcjū nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma gui 'buhū nzāntho con gue'ū, pe ngui hingá nzāntho ma ga 'būi con gue'ahū.

12 Nuni bi goxcagui nú'a ra dehe yūni xá cūhi pa nu xcrá nt'agui.

13 Xi majuañi dí xi'ahū gue habūraza de ra ximhai da hmāga ma noya, nehe da hmā de nú'a xa 'yøtcagui nuni ra zi 'behñā pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

14 Nepū 'na de gue nú'ū 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya ndā gá macja,

15 y nu'á bi 'ñembabi'ū:

—¿Hangu guí 'racjū pa ga da'a'ihū ja ri 'yehū ra Jesu?

Nu'bú 'bestho ra ora'a bi gohui'ū 'nara cohi, ne ya ndā gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'ya ya t'axboja.

16 Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'ye'ū.

**Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co
yá nxadi ante da du**
(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30;
1 Co. 11:23-26)

17 Nepū bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra mađi pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsadi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembi:
—¿Habū guí ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

18 Ha ra Jesu bi daťuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshū 'nara 'ñøhø ne gui 'ñembabi'ū: “Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahē njaua ngu nú'a bá mā: Ya ma da dat'a ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu.”

19 Nu'bú ya nxadi bi 'yøt'e ngu nú'a xqui 'bepabi ra Jesu, hangue nu'ū ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

20 Nu mi nxuui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'ū 'ret'amayoho yá nxadi.

21 Ha de mri ñuñ'ū, ra Jesu bi 'ñembabi'ū:

—Xi majuañi dí xi'ahū gue 'na de gue'ahū ma gui dagaguihū.

22 Nu'bú gatho yá nxadi bi du yá mui, ne nu'ú 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

23 Y ra Jesu bi daťuabi'ū ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui.

24 Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da t'øt'e ngu nú'a māga ra Maça

T'ofo, pe huecate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxá 'muhma nú'a ra ja'i'a.

²⁵ Nepu ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahñate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, go nu'i.

²⁶ Nura ora mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme, bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi, ne bi heque, nepu bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsihu nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

²⁷ Nepu bi gu ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamádi Ajuá rá Dada, nepu bi umba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Tsihu nuna vinu grí gathohu.

²⁸ Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi.

²⁹ Pe dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ahu nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ahu, pe nuni mahets'i habu bí manda ma Dada.

**Ra Jesu bi ma gue ra Pedro
mi ma da goni'a**

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34;

Jn. 13:36-38)

³⁰ Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'u pa ja ra t'ohø 'bo Olivo.

³¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuuihya gatho'ihu ma da du ri muíhu ne ma gui tsogashua. Ngue'a Ajuá ma Dada manga njaua ja ra Maça T'ofo: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani haburaza,” njabu ena.

³² Hangue nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ahu pa Galilea.

³³ Nu'bú ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'mu ga 'uegue de gue'a'i.

³⁴ Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuani dí xi'a'i gue núbya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

³⁵ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyegui pe hinhya'mu ga cøñ'a'i.

Y gatho ma'ra ya nxadi bi ma njabu nehe.

**Ra Jesu mi apabi Ajuá rá
Dada nuni Getsemani**

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Nepu ra Jesu bi zøhøni co yá nxadi ja nú'a ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'u:

—Cohua, nugui ma ga thogui má ts'u ringuehni pa ga apabi Ajuá ma Dada.

³⁷ Nu'bú nu'a bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'u yoho yá t'u ra Sebedeo, bi thogui má ts'u ringuehni. De guehni ra Jesu bi mudi bi ntsø'mi ne xi bi du rá muí.

³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'u hñu yá nxadi:

—Xi tu ma muíga asta dí ne ga tu co ra dumí. Cohua, oxqui ahahu, ma ga aphu Ajuá mahyegui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'u de habu bi gohi yá nxadi, nepu bi me rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñembi:

—Ma Dada'i, nu'bu da zahma, dá thoguitho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe nu'bu hina, 'yøt'e nú'a go ri pahague, hingo nú'a go ga nega.

⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi mengui pa habu xqui gohi nú'u hñu yá nxadi, ne nu'ú bi zudi mi aha, hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxá za xcá tsethu ra t'aha mađi 'na ora mahyegui con guequi?

⁴¹ Nuhuhu ne 'yaphu Ajuá pa gui

tsethũ ya ts'othogui. Xi majuḡni dí xi'ahũ gue ri mfenihũ ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yohũ otho rá ts'edi pa gui tsethũ.

42 Ra Jesu bi menga ma'na'qui habũ xqui 'yapa Ajuũ rá mũdi, ne bi 'ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'bũ hinda za da thoguitho nú'ũ ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bü 'yõt'e nú'ũ go ri pahague.

43 Nepũ ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui habũ xqui zogui nú'ũ hñũ yá nxadi, ne bi zũdi mi ḡhã ne nixi mi tsa da zõt'a yá da ngue'ũ xi mi tsedi ra t'ḡhã.

44 Nu'bü ra Jesu bi zoguini'ũ ma'na'qui, ne nu'ũ bi yopa menga rá hñũ'qui pa habũ mi apabi Ajuũ, ne guet'ḡtho ya noya bi mũ ngu nú'ũ xqui mañ'ũ.

45 Nepũ bi yopa menga ma'na'qui pa habũ xqui zogui nú'ũ hñũ yá nxadi ne bi 'ñembabi'ũ:

—Nubyá hã, dá zũ ri t'ḡhãhũ ne tsayahũ xá hñũ. Ya bi zø ra ora gue ya ma dra da ja yá 'ye ya 'yõt'a-ts'oqui Nú'ũ To'o bi e bi Njã'i.

46 Nanjũ maha, ngue'ũ ya xa 'ñepũ nú'ũ to'o ma da dagagui.

Bri jũ nts'ḡhni ra Jesu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

47 Ts'a ra ora mi mũnga njabũ ra Jesu, bi zøhø ra Juda 'na de nú'ũ 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'ñioui ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hñã ya huai ha nu ma'ra mbra hñã ya za. Nuya ja'i'ũ bá pehna yá ndaxjua ndã ya xodyo ne ya ndã gá macjã.

48 Ra Juda nú'ũ to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umba 'nara seña nuya ja'i ne xqui 'ñembabi:

—Nú'ũ gui hyanthũ ga tsũ'tsuabi rá hmi, nú'ũ go di gue'ũ, ne gui dãmã juhũ.

49 Nu'bü ra Juda bi ma bá tsudi ra Jesu. Nepũ bi zenjua ne bi 'ñembi:

—¡Ajuũ da jap'a'i, Xahnate!
Ne 'bestho bi zũ'tsi.

50 Nu'bü ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui 'ñeque? Nu'bü ya ja'i 'bestho bi gũ ra Jesu pa bi zixa nts'ḡhni.

51 Y ngu bri jũ ra Jesu, 'na de gue nú'ũ mri 'ñioui'ũ bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hyecua 'narã gu 'narã 'bego ra ndã gá macjã.

52 Nu'bü ra Jesu bi 'ñembabi nú'ũ mi hã ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'ũ gatho nú'ũ to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe.

53 Nugui da zahmã ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá enxe, y nu'ũ dua pencahmã 'bestho.

54 Pe nu'bü, ya hinda za da nja ngu nú'ũ mũnga ra Mũca T'oyo nú'ũ ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'ũ dí thoguibyã.

55 Nu'bü ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drã be pa e gui jũgaguihũ co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bũi ja ra niã pa ndí xahn'a'ihũ ne hinhya'mũ gá jũgaguihũ.

56 Pe pe'tsi gatho da njabũ pa da nja ngu nú'ũ bi mũnga yá 'mehni Ajuũ ja ra Mũca T'oyo.

Nu'bü gatho yá nxadi bi hyehni ra Jesu ne bi 'bat'i'ũ.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a ndã gá xodyo

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

57 Nu'bü nú'ũ to'o xqui gũ ra Jesu bi zits'i pa habũ mi 'bũi ra dũnga ndã gá macjã nú'ũ mrã thuhu ra Caifã, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndã.

58 Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabũ mri dena ra Jesu, bi zøni asta ja rá patio rá ngu ra dũnga ndã gá macjã.

Nuni ja bi gohni'a habu mi 'bui ya gants'ahni pa da hyandi'a te da t'otua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya nda ga macja ne ya ndaxjua nda mahyegui con gatho ma'ra ya nda ga xodyo mi honi to'o da manbabi ra Jesu masque dega ne'uamba, pa da za da tho.

⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'utuabi, masque ndunthi ya ja'i bi gatsua ya ne'uamba.

⁶¹ Pe 'mefa bi 'mehni yoho ya c'uamba ja'i bi 'hena:

—Nuna 'hohoni bi 'hena gue da za da yot'uabi ra nija Ajuu ne ra hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura danga nda ga macja bi 'mai ne bi 'hembabi ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue majuani nu'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura danga nda ga macja bi 'hembabi:

—De ra thuhu Ajuu nu'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i gra Cristo ra T'u'i Ajuu ba pehn'a'i pa gui nda?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'hena:

—Haha go guecagui, ngu nu'a ga ma. Nehe di xi'ahu gue nuya pa xa 'hempu ma gui hyanthu Nu'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja ra 'nei Ajuu nu'a ja ra ts'edi. Y nehe ma gui hyanthu dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura danga nda ga macja bi danga ya he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui nãama'ñu de Ajuu, ne bi 'hena:

—Nuna 'hohoni ri 'het'a Ajuu. ¿Te ga 'bepu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya ga 'yosehu nu'a te bi ma.

⁶⁶ ¿Te gui manhu?

Ha nu'u ma'ra bi dadi ne bi 'hena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue ri 'nepi da tho.

⁶⁷ Nu'bu 'ra de gue'u bi zo'tsuabi ra hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi me'ti, ⁶⁸ ne bi 'hembabi:

—Nu'i gui ena gue go gue'i gra Cristo xua mehn'a'i Ajuu pa gui nda.

Nu'bu, 'bu gra badi, xicje xa, ¿to'o nu'a bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62;

Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepu 'nara nxutsi mra 'bego bi ma ba tsadi'a ne bi 'hembabi:

—Ne'i go gue'i ngu 'houni ra Jesu nu'a ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncõni de ja ya thandi gatho ya ja'i mi 'bahni ne bi 'hena:

—Nixi di padi nu'a gui ma.

⁷¹ Nepu nu'a ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mra 'bego bi hyandi'a ne bi 'hembabi nu'u ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dameni mri 'houni ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepu ra Pedro bi yopa ncõni ma'na'qui, ne bi jura bi 'hena:

—Nixi sta padi nu'a ra 'hohõ gui ma.

⁷³ Mefa bi joni ya ja'i habu mi 'bai'a ne bi 'hembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'u, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bu ra Pedro bi mudi bi jura ne bi ntsante ne bi 'hena:

—Hindi pa nu'a ra 'hohõ gui manhu.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

⁷⁵ Nu'bu ra Pedro bi zo ra mfeni de nu'a xqui xipa ra Jesu ne xqui 'hembabi: “Nu'i ma gui cõngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bu ra Pedro bi bõni pa thi ne xi bi nzoni con gatho ra mui.

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja ra ts'utbi ra Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

27 ¹ Nurá hyax'a gatho ya ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda ga macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu.

² Nepu bi du'ti'u pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra Poncio Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'a to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá mui ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja xqui t'umbi.

⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá øt'a 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñøhø nú'a hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepu nu'ú bi dadi ne bi 'ñembi:

—¿Nu'á te go tsa ga paçahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bú ra Juda bi fota nú'a ra boja mbo ra nija, nepu bi ma bá nzudise dega 'yuga pa bi nhyo sehe.

⁶ Nu'bú nuya nda gá macja bi munts'a nú'a ra boja'a ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna bojanā hinguí tsa ga uthu ja ra 'me'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepu bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'u 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa ja da t'aguini ya nzøhøja'i.

⁸ Hangué asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji.

⁹⁻¹⁰ Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga ra badi Jeremía bi 'ñena: “Bri ju nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'a mrá meti 'nara hyoca traste. Njabu bi 'bepcagui Ajuā ga øt'e. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'a ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ret'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Nda de ya xodyo?

Ha ra Jesu bi datuabi:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma.

¹² Nepu ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dadi.

¹³ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hinguí øde gatho nú'a te hma de gue'i?

¹⁴ Pe ra Jesu hinte bi datuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25;

Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Nú'a ra nzai de Judea gue ra nda pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi nú'u go da huahna ya ja'i nú'u ya pa de rá ngo ra pascua.

¹⁶ Ha nuya pa'u mi ofadi 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Barraba nú'a xqui t'øde ndunthi de gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i.

¹⁷ Y nu'bú nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿To'o guí nehū ga hegui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra nda?

¹⁸ Ngue'a ra Pilato mi padi hanja ya nda gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

¹⁹ Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behñā bá penpa ra noya ne bi 'ñembi: “Ote xqui ma gui hñøt'e de gue nú'a ra hoga ja'i'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

²⁰ Pe ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi 'yu'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'u gue go da thegui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu.

²¹ Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Nda'a de ri yoho guí nehū ga hegui?

Nu'bu' ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:
—Nura Barraba.

22 Hangué ra Pilato bi yopa
'yambabi' ne bi 'ñembi:

—Nu'bu' ¿te ga øt'e co nuni ra
Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra nda?

Nu'bu' ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:
—¡Manda da tho ja ra pont'!

23 Nu'bu' ra Pilato bi 'ñembabi':
—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'ú ma'na xi mi mafi nts'edi mi
ena:

—¡Manda da tho ja ra pont'!

24 Nu mi hyanda ra Pilato gue
ma'na 'yo mri ñants'i ya ja'i ne himi
tsa te da 'yøt'e'a, nu'bu' bi manda da
thampa ts'u ra dehe, ne bi nxu'ye ja
yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de
nurá ji ma da manga nuna ra hoga
'ñøhø nu stí du. Nu'ahu ya go guí
pahú te ma gui thadihú.

25 Nu'bu' bi dadi gatho ya ja'i ne
bi 'ñena:

—¡Nuje ne gatho ma batsihe ma go
ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

26 Nu'bu' ra Pilato bi hyegui ra
Barraba, ne bi manda bri fet'a ra
Jesu, nepu bi 'yent'uabi'a ja yá 'ye yá
soldado pa da hyo'u.

27 Nu'bu' ya soldado bi zixa ra Jesu
pa habu mi 'bui ra danga ts'utbi, ne ja
bá cot'athoni gatho ya soldado.

28 Nepu bi møque'u ne bi hyetuabi
'nara thenga he.

29 Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara
corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi
'yent'ua ja rá 'ye ra 'ñei 'nara ts'ut'o.
Nepu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi'a,
ne mi ø'tuatho ra nt'eni mi embi:

—¡'Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'ei
rá Nda'i ya xodyo!

30 Nepu bi zots'i'u ne bi hñamba
nú'a ra ts'ut'o mi o ja rá 'ye ne con
gue'a bi na'mba ja rá ñaxu.

31 Nepu de mi uadi'u bi 'yøt'ua ra nt'eni
ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he
xqui hyetuabi, nepu bi yopa hyetua

nú'u yá dutu xi mi he. Nepu bi zits'i'u
pa da pont'i ja ra pont'i pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøta ja ra pont'i

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43;

Jn. 19:17-27)

32 Ne de má 'ñu bi nthèui'u 'nara
'ñøhø mrá thuhu ra Simu mrá me
Cirene. Nepu nú'a ra 'ñøhø'a bri japi
bi duxa nú'a ra pont'i habu mi ma da
ts'uta ra Jesu.

33 Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu
Golgota nú'a rí bøni da 'ñena
Ñaxmadu.

34 Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra
vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi
xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi
ne bi zi.

35 Nu mi uadi ya soldado bi
pont'a ra Jesu, nu'bu' nu'ú bi rifabi
yá dutu pa bi hñegue'u. Njabu bi nja
ngu nú'a xqui manga rá 'mehni Ajuá
nú'a bi 'ñena: “Nú'ú bi rifagui ma
dutu pa bi hñegue'u.”

36 Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi
su ra Jesu.

37 Y xqui t'ofø ja ra pont'i maña de ja
rá ñaxu nda'a ra ts'oqui xqui 'yøt'e
ngu mi mañ'u pa ja bi duni. Y nú'a
xqui t'ofoni mi ma gue nu'á go ra Nda
de ya xodyo.

38 Nehe bri pont'a yoho ya be
habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei,
ne nú'a ma'na ja rá ngaha.

39 Y nú'u to'o mi thoguini mi but'a yá
ñaxu ne mi xaxi,

40 mi embabi:

—Nú'i xcá ma gue gui yø'ta ra nija,
nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø
de gue'ase, ne cai de ra pont'i 'bu xi
majuañi go gue'i rá T'u'i Ajuá.

41 Nehe ya nda gá macja ne ya
xahnate de ra ley, co ya fariseo ne ya
ndañjua nda mi nonga ra Jesu ne mi
'ñémse'u:

42 —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe
nubyani hinda za da mpøhø sehe.
Nu'bu go xi guehmani yá Nda ya me

Israel, dá gaibya de ra pont'i pa ga camfriha.

43 Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangue dá ñambya Ajuá 'bũ gue xi majuañi Ajuá ri mađi, cabo xa xicschuni ne xa 'ñena gue go guehni rá T'ũ Ajuá.

44 Nehe nú'ũ yoho ya be xcrí pont'i mahyegui co ra Jesu bi xaxi'ũ nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49;

Jn. 19:28-30)

45 Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi mudi bi 'mexuui gatho ra ximhai ne asta mi nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui.

46 Ne nura ora'á ra Jesu bi ñá nts'edi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bõni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegaseua?

47 Nu'bú 'ra de gue nú'ũ mi 'bũhni bi 'yõde ne bi 'ñena'ũ:

—Nuni ra 'ñõhõ ma'ta ndu ra bađi Elía.

48 Nu'bú 'na de gue nú'ũ mi 'bũhni 'bestho bi nest'ihí bá hã 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tõta ja 'nara ts'ut'o, nepũ bi go'tsuabi ja rá ne.

49 Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopũ, ma ga nuhũ ua da zõ ra Elía pa da ñani.

50 Nu'bú bi yopa ñá nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepũ ra ora'á 'bestho bi du.

51 Nura ora'á bi xõ nú'á ra dutu mi naxa mbo ra ndañija pa mi cot'a habũ xi xmá nsunda, bi mudi de mañã pa rí ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xõ ya do.

52 (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'ũ ya xqui du.

53 Ne nu de ya xqui yopa nte ra Jesu, nu'bú nú'ũ xqui bõnga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale

habũ bá handa ndunthi ya ja'i.)

54 Ngu bi du ra Jesu, ra ndã gá soldado ne yá mfats'i nú'ũ mi su'á bi za'ũ ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'ũ te bi nja, hangue xi bi ntsu'ũ ne bi 'ñena:

—Xi majuañi nuni ra 'ñõhõ go mi guehni rá T'ũ Ajuá.

55 De zi yabũtho mi 'bahni ndunthi ya 'behñã mi handa nú'á te bi nja. Nuya 'behñã'ũ go gue'ũ xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñou de Galilea.

56 'Ra de gue'ũ, ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá nãã ra Cobo ne ra Jose, ne rá nãã nú'ũ yoho yá t'ũ ra Sebedeo.

Ra Jesu bi t'agui

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56;

Jn. 19:38-42)

57 De ya mi ma da yũ ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, 58 bi ma bá c'á'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bú ra Pilato bi manda da t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui.

59 Nu'bú ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu.

60 Nepũ bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'á xqui hyoqui'á ja 'nara hñãdo pa go xa nt'aguini hmãhã'á. Nepũ bi got'a ra nt'agui co 'nara ñãnga do, ne bi ma'á.

61 Ne guetbũ ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'á ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

62 Rá hyax'á, ya xqui thogui nú'á ra pa de ra nthoqui, bi ma ya ndã gá macjã ne ya fariseo bá c'á'tsa ra Pilato,

63 ne bi 'ñembí:

—Nú'i ma ndã'ihe, dí beñhe gue nú'á ra hyate 'ñõhõ nú'ũ mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte.

64 Hangue dí nehe gui pehna to'o da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bú h̄a, nuya nxadi ma da ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uamban̄a de nú'a rá mudi.

65 Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ah̄u ya soldado gui tsixh̄u pa gui suh̄u xá hño ra nt'agui asta hab̄u da za.

66 Nu'bú nuya nd̄a gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'ú ya soldado pa bi su.

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

28 1 Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fudi da hyats'i de ra mudi pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui.

2 Y nura ora'a bi nja 'nara d̄anga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enx̄e de mahets'i, ne ngu bi zoh̄o hab̄u xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nep̄u bi hñudi'a mañ̄a de nura do'a.

3 Nura enx̄e'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi xmá nt'axi ngu ra tse.

4 Y nu mi hyanda ya soldado njab̄u, nu'ú bi umba ra nhuat'i co ra ntsu ne bi dagui bi h̄odu.

5 Nu'bú ra enx̄e bi zofo nú'ú ya 'behñ̄a ne bi ñembi:

—Oguí tsuh̄u. Nuga dí padi gue guí hoñh̄u ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i.

6 Nu'á ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui mañ̄'a. Bá eh̄u gui hyanth̄u hab̄u mi t'agui.

7 Nep̄u grí maha 'bestho bá xiph̄u yá nxadi'a gue nu'á ya bi yopa nte, ne nubyá ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanth̄uni ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ah̄u.

8 Nu'bú bi ma hnest'lihi nú'ú yoho ya Maria, ngu ts'ú mi tsu y ngu ts'ú mi johya. Bi ma'ú pa bá xipa ya nxadi nú'a bi m̄anga ra enx̄e.

9 Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'ú mi damfri bi nth̄eui ra Jesu ne nu'á bi zengua'ú. Nu'bú nu'ú bi joni hab̄u mi 'bai pa bi nsunda'ú, ne bi hyapabi yá ua.

10 Nu'bú ra Jesu bi ñembabi:

—Oguí tsuh̄u. Grí maha gui xiph̄u nú'ú ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nth̄e'beni'ú ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi ya nd̄a gá macja nú'a xqui nja

11 De ya xqui ma nú'ú ya 'behñ̄a, 'ra de gue nú'ú ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya nd̄a gá macja de gatho nú'a te xqui nja.

12 Nu'bú ya nd̄a gá macja bi 'ñu'tiui ya nd̄axjua nd̄a pa da umbabi'ú ndunthi ra boja ya soldado pa da m̄anga 'nara nc'uamba,

13 ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'ah̄u pe'tsi te gui mañh̄u gue de mi nxuui gá ah̄ah̄u, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zoh̄o ne bi du'tsua'ú rá ndo'yo.

14 Ha nu'bu da nja ra pa da badi ra nd̄a de núna xa nja, odi tu ri m̄uih̄u, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

15 Nu'bú ya soldado bi hñ̄anga ra boja, nep̄u bi ma'ú bi 'yot'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njab̄u ngu nú'a ra nc'uamba bi m̄anga ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49;
Jn. 20:19-23)

16 Nu'bú nú'ú 'ret'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'oh̄o hab̄u xqui xipabi ra Jesu da nth̄eui.

17 Y ngu bi hyant'ú ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'ú hints'ú mi camfri.

18 Nu'bu' ra Jesu bi joni pa habu mi
'bui'u ne bi 'ñembi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'endgagui ja
ma 'ye pa ga nda nuni mahets'i ne
nuua ja ra ximhai.

19 Hangué grí maha bá zofohu gatho ya
ja'i nú'u 'bui ja rá nguni ra ximhai pa

dua nxadi nehe'u, ne xi'tshu'u de rá
thuhu ra Dada, ne de ra T'u, ne de ra
Maca Ndahi.

20 Nehe 'ñutuabihu'u da 'yot'e gatho
ngu nú'a stá 'bep'a'ihu. Y nuga
nzantho ma ga 'bui con gue'ahu asta
rá uadi ra ximhai. Njabu gue'a.